

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI 1961.-2001.

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI

Zagreb, 2001.

Sadržaj

ČETRDESET GODINA DJELOVANJA INSTITUTA ZA POVIJEST UMJETNOSTI: 1961.– 2001. (Ivanka Reberski)	9
<i>Osnutak Instituta</i>	11
<i>Počeci djelovanja Instituta – Institut za povijest umjetnosti i arheologiju (1961. –1965)</i>	17
<i>Drugo razdoblje – pod vodstvom utemeljitelja (1965. –1974.)</i>	23
<i>U sastavu Centra (Instituta) za povijesne znanosti (1975. –1991.)</i>	33
<i>Deset zadnjih godina (1991. –2001.)</i>	47
INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI ČETRDESET GODINA POSLIJE (Ivanka Reberski)	77
<i>Ustroj i djelatnost</i>	79
INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI 2001. (Uredio Danko Zelić)	83
<i>Današnji zaposlenici i namještenici</i>	84
<i>Uprava</i>	85
<i>Znanstvenoistraživački odjel</i>	87
<i>Odjel stručnih službi</i>	106
<i>Nekadašnji zaposlenici Instituta</i>	113
SURADNICI INSTITUTA (Uredila Ivanka Reberski)	119
<i>Voditelji i dugogodišnji suradnici na projektima Instituta</i>	121
<i>Popis ostalih povremenih suradnika</i>	127
DOKUMENTACIJA INSTITUTA (Uredile Ivanka Reberski i Đurđa Kovačić)	129
<i>Knjižnica</i>	131
<i>Arhivske donacije</i>	132
<i>Fototeka</i>	133
<i>Planoteka</i>	134
IZDANJA INSTITUTA (Priredila Ljiljanka Ciban)	137
<i>Popis publikacija u izdanju Instituta</i>	139
<i>Popis elaborata i konzervatorskih studija</i>	142

Zahvala

Ova "spomenica" Instituta za povijest umjetnosti sastavljena je u prigodi obilježavanja njegova četrdesetogodišnjeg postojanja. Prikazujući razvitak institucije od osnutka male istraživačke jezgre do današnjeg statusa i položaja, nastojali smo cjelovito obuhvatiti cjelokupno znanstvenoistraživačko i prateće djelovanje zajedno sa svim suradnicima koji su ga realizirali. No to se djelovanje ne bi moglo ostvariti bez suradnje brojnih institucija i ustanova, koje u samoj knjizi možda nisu dovoljno istaknute, te im stoga ovdje posebno zahvaljujemo.

Na prvome mjestu valja nam spomenuti Filozofski fakultet u Zagrebu, odnosno njegov Odsjek za povijest umjetnosti, koji je 1961. godine utemeljio naš Institut, bio njegovim prvim osnivačem, pružao mu više od trideset godina krov nad glavom, s kojim je Institut do danas neraskidivo vezan te zauvijek obvezan. Drugi osnivač Instituta bilo je Sveučilište u Zagrebu pod čijim je okriljem djelovao od 1968. do 1993. godine. Matično Ministarstvo znanosti i tehnologije (koje ga neprekidno financijski prati u znanstvenom programu i cjelokupnome institucionalnom razvitku) nanovo ga je osnovalo 1993. godine kao javni znanstveni institut.

Za realizaciju popratnih djelatnosti Instituta vezanih i uz kulturu, što se ponajprije odnosi na izdavaštvo, izložbene projekte i istraživanja u zaštiti spomenika, potporu je uvijek davalo i Ministarstvo kulture te Ured za kulturu grada Zagreba. U pojedine projekte potporom se uključivala lokalna uprava, primjerice: Krapinsko-zagorska županija te gradovi Karlovac, Dubrovnik, Požega, Ludbreg, Koprivnica, Križevci, Krapina, Slavonski Brod, Sisak, Vinkovci. U najnovije vrijeme institutska izdanja potpomaže Zaklada Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti.

Na znanstvenom planu važna je bila suradnja s cijelim nizom ustanova hrvatske znanosti i kulture. Posebno smo zahvalni ustanovama poput: Hrvatske akademije znanosti i umjetnosti, Hrvatskog državnog arhiva, Instituta za arheologiju, Likovnog arhiva HAZU, Muzeja za umjetnost i obrt, Nacionalne i sveučilišne knjižnice, Nadbiskupskog i Kaptolskog arhiva, Povijesnog arhiva u Zagrebu, Dijecezanskog muzeja, Galerije likovnih umjetnosti u Osijeku, Galerije umjetnina u Splitu, Gradskog muzeja Križevaca, Gradskog muzeja Varaždina, Hrvatskoga povijesnog muzeja, Kabineta grafike HAZU, Moderne galerije u Rijeci, Moderne galerije u Zagrebu, Muzeja grada Koprivnice, Muzeja grada Zagreba, Muzeja suvremene umjetnosti, Pomorsko-povijesnog muzeja u Rijeci, Strossmayerove galerije, Umjetničke galerije u Dubrovniku, nadalje Arhitektonskog fakulteta, Instituta građevinarstva, Nacionalnog parka Mljet i Zavoda za fotogrametriju Geodetskog fakulteta u Zagrebu.

Suradnja na provedbi izložbenih projekata posebno je bila uspješna s Muzejom za umjetnost i obrt, Muzejom Mimara i Zagrebačkom nadbiskupijom, Muzejsko-galerijskim centrom "Klovićevi dvori" i Hrvatskom franjevačkom provincijom Sv. Ćirila i Metoda, Umjetničkim paviljonom, Domom HDLU, Galerijom Ulrich, Muzejom

grada Šibenika, Galerijom umjetnina u Zadru, Dubrovačkim muzejom, Muzejima Hrvatskog Zagorja i drugim muzejskogalerijskim ustanovama.

Društvo povjesničara umjetnosti Hrvatske kao krovna organizacija naše struke uvijek je spremno prihvaćalo suradnju, a posebno ističemo zajedničku organizaciju netom održanog I. kongresa hrvatskih povjesničara umjetnosti.

Uključivanje Instituta u konzervatorska istraživanja na zaštiti i obnovi kulturne baštine i prostornom planiranju ne bi bilo moguće ostvariti bez suradnje s nadležnim stručnim ustanovama, a to su: Uprava za zaštitu kulturne baštine Ministarstva kulture (ranije Republički zavod za zaštitu spomenika), Konzervatorski zavodi za zaštitu kulturne baštine u Dubrovniku, Zagrebu, Karlovcu, Osijeku, Požegi, Rijeci, Splitu, Šibeniku, Varaždinu, Zadru, nadalje Zavod za obnovu Dubrovnika, Hrvatski restauratorski zavod, Urbanistički institut SRH, Republički zavod za urbanizam SRH, Zavod za izgradnju grada Zagreba, Državna geodetska uprava Zagreb, Projektni zavod "Plan", PPK Kutjevo i još mnogi drugi.

Zahvaljujemo našim suizdavačima bez čije suradnje mnoge knjige još ne bi bile objavljene, a to su: ArTresor studio, Golden marketing, Gradska knjižnica "Juraj Šižgorić" u Šibeniku, HAZU – Zavod za povijesne znanosti u Dubrovniku, Kršćanska sadašnjost, Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Horetzky, Naklada Ljevak, Skaner studio.

Zahvaljujemo također našim marnim suradnicima na pripremi izdanja: ArTresor studiju, ArTresor nakladi, tiskari Horetzky i Tiskari Puljko, svim lektorima, korektorima i prevoditeljima.

Zahvaljujemo svim suradnicima koji nisu poimence navedeni u popisu suradnika: arheolozima, arhivistima, arhitektima, povjesničarima, fotografima itd.

Svim crkvenim i privatnim vlasnicima spomenika i umjetnina, koji su nam spremno omogućili njihovo proučavanje i dokumentiranje, hvala na susretljivosti.

ČETRDESET GODINA INSTITUTA ZA POVIJEST UMJETNOSTI

Osnutak Instituta

Počeci Instituta za povijest umjetnosti, kao i sve njegovo kasnije djelovanje, najuže su povezani s razvitkom istraživanja hrvatske umjetnosti, a poluga njegova utemeljenja pokrenuta je na studiju povijesti umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu, koji ga je i osnovao.¹

Premda se zanimanje za umjetničke spomenike na našem tlu javlja veoma rano, a prvo temeljno djelo *Slovník umjetnikah jugoslavenskih* Ivana Kukuljevića Sakcinskog objavljeno je u 19. stoljeću (1858.–1860.), povijest umjetnosti u Hrvatskoj relativno je mlada znanstvena disciplina. Sustavnije proučavanje umjetničkih spomenika i umjetničkih djela najranije se javilo u konzervatorskoj i muzejskoj praksi, gdje se kao popratni rad nužno nadovezivalo na užu problematiku odgovarajuće ustanove. U konzervatorskoj službi taj je zadatak bio usmjeren na zaštitu spomenika, a u muzejima na prezentaciju muzejskih umjetnina. Sve do druge polovice 20. stoljeća glavni nositelji izučavanja spomenika formirali su se u redovima konzervatora, čija je golem empirija neposrednog rada na spomeniku udarila teorijske i metodološke temelje našoj povijesnoumjetničkoj znanosti. No kako su ta najranija istraživanja uglavnom bila prepuštena radu pojedinaca, ma koliko bili važni njihovi osobni doprinosi, ne može se govoriti o sustavnije organiziranome znanstvenom djelovanju. Zatečeno stanje znanstvene obrađenosti hrvatske umjetnosti poslije Drugog svjetskog rata ukupno sagledano, u odnosu na druge kulturne sredine, bilo je nezadovoljavajuće. Velika i važna područja, među kojima su brojni znameniti spomenici arhitekture i respektabilni opusi umjetnika, ostala su još neistražena, a mnoga i posve nepoznata. Pred cijelom strukom povijesti umjetnosti primarno se tada nametnuo zadatak sustavnog popunjavanja bijelih mrlja kako bi se upotpunio cjelovit povijesni i topografski pregled umjetnosti na hrvatskome kulturnom prostoru. O zamašnosti tog zadatka i veličini posla što ga je trebalo obaviti dovoljno govori činjenica da se niti intenzivnim radom nekoliko generacija povjesničara umjetnosti tijekom četiri puna desetljeća još uvijek nisu do kraja razriješila sva pitanja i objavila sva bitna poglavlja hrvatske umjetnosti. Slaba pripremljenost struke za sustavniju znanstvenu obradu ogledala se tada ponajprije u nedostatku temeljne dokumentarne faktografije (arhivske, fotografske, arhitektonske), a kao osnovno i prijeko potrebno u tome golemom zaostatku pokazalo se pomanjkanje sustavnog i koordiniranog rada. Sve se svodilo na individualne napore i stihijski izbor tema, što je davalo slabe rezultate, napose kad je riječ o njihovu povezivanju u sustavne preglede. Tek je osnivanje zasebne znanstvene ustanove za tu disciplinu moglo povezati raspršene istraživačke potencijale, osigurati planiranje znanstvenih zadataka i dovesti do organiziranijega istraživačkog rada. Prvi pomaci u tom pravcu učinjeni su početkom šezdesetih godina na Odsjeku za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta u Zagrebu.

Doc. dr. Milan Prelog, suosnivač Instituta, pred Sv. Markom u Veneciji, pedesetih godina.

Prof. dr. Grgo Gamulin, suosnivač Instituta, u svom radnom kabinetu na Seminaru za povijest umjetnosti u Ćirilometodskoj 4, pedesetih godina

U neminovnoj reorganizaciji zagrebačkoga Filozofskog fakulteta poratnih godina s izgradnjom novog tipa studija pokrenute su na Odsjeku za povijest umjetnosti znanstvene aktivnosti, koje su uvjetovale potrebu za stvaranjem jedne središnje znanstvene jezgre, a potom su i najizravnije potaknule njezin osnutak. U tom odsudnom razdoblju vodili su studij povijesti umjetnosti dr. Grgo Gamulin, redoviti profesor od 1960., i dr. Milan Prelog, docent, a od 1962. redoviti profesor. Visoka formativna razina nastavnika i znanstvenika omogućila im je da uspješno porade na unapređenju programa nastave i znanstvenog rada, što u oskudnim poslijeratnim godinama nije bilo nimalo lako, pa to više valja cijeniti njihova postignuća. Po uzoru na ostale studije izvan naše zemlje, ubrzo su povezali nastavu s terenskim istraživačkim radom u koji su uspješno uključivali studente, a ciljanim odabirom magistarskih i doktorskih tema, koje su mentorski vodili, započelo je intenzivnije razrješavanje neistraženih pojava i spomenika. Gamulin i Prelog uistinu su obilježili čitavo to razdoblje znanstvenog utemeljenja struke. Kao što su preoblikovali nastavni rad i izgrađivali suvremeniji program studija, jednako su tako i u znanstvenom pristupu uveli nove metode istraživanja. Pri tom su se područja njihovih znanstvenih interesa na najproduktivniji način nadopunjavala. Profesor Prelog pokrivao je opću i nacionalnu povijest umjetnosti srednjeg vijeka, a profesor Gamulin opću i nacionalnu povijest umjetnosti novoga vijeka, što je bio temeljni preduvjet za široki vremenski raspon znanstvenih istraživanja nacionalne likovne umjetnosti od ranoga srednjeg vijeka do 20. stoljeća. Prelog je uz to proširio istraživačko polje na urbanističke teme povijesti naselja i prostorne organizacije, a Gamulin je metodološki utemeljio atributivna i monografska istraživanja novovjekovnog i suvremenog slikarstva i kiparstva. Povezivanjem posljediplomskih i doktorskih studija s izučavanjem pojedinih dionica nacionalne povijesti umjetnosti neprekidno se povećavao broj istraživača i proučavanih tema. Nada Grujić, sudionica prvih terenskih akcija, potvrđuje kako se *“od samog početka taj rad oslanjao na mlade suradnike s Filozofskog i Arhitektonskog fakulteta, od kojih su neki ostali trajno vezani uz Odsjek za povijest umjetnosti i kasnije uz Institut. Tako se od 1949. do 1951. obrađuje Poreč i njegova okolica, zatim je počela prva obrada Raba, a nakon toga sistematski rad na proučavanju urbanih naselja Istre (1960. Plomin, Gračišće, Bale, Lovreč) i jadranske obale, ali već u okvirima Instituta.”*² Na taj način odgajali su se potencijalni mladi istraživači, a njihov se broj povećavao iz dana u dan, što je već tada omogućilo širok zahvat u neistraženu problematiku. Grgo Gamulin slikovito je opisao te početne napore kao *“skok u prazninu”* duboko svjestan činjenice da se *“na taj način i tim tempom ništa neće moći učiniti. Sama ideja okupljanja mladih suradnika javljala se postepeno, kočena i razbijana mnogim brojnim vanjskim prilikama i neprilikama, ne samo materijalnim, naravno. Iz te zamisli okupljanja i stvaranja jezgre rađala se, spontano, i ni od kakvih pedagoških teorija posredovana, praksa povezivanja nastavnog i znanstvenog rada. Iz nekoliko seminarskih »referata«, polako i mučno nastalo je ipak nekoliko ozbiljnih radnji, čak i dvije disertacije (A. Bulat-Simić o Vjekoslavu Karasu, 1957., objavljeno 1958., i D. Bašičevića o Savi Šumanoviću, 1957., objavljeno tek 1960.). Stjecajem materijalnih i osobnih okolnosti ostali su radovi započeti već u to doba nastavljeni sporijim tempom. Odsjek za povijest umjetnosti financirao je sve te radove iz svojih*

Selidba Seminara za povijest umjetnosti iz Gornjeg grada (Ćirilometodska 4) u novu zgradu Filozofskog fakulteta 1961. godine

više nego skromnih sredstava. Neki među njima bili su izdavani kao male monografije u izdanju »Naprijeda« (G. Gamulin: O. Postružnik, 1959.; S. Šohaj, 1962.).³

S intenzivnom obradom spomenika i opusa pojedinih umjetnika skupljala se opsežna i vrijedna dokumentarna građa. Sredinom pedesetih godina u okviru Seminara za povijest umjetnosti osnovana je za potrebe nastave, ali i u svrhu znanstvenog dokumentiranja, fotografska služba, koja je pratila istraživače u njihovu terenskom radu. Kroz odsječki fotolaboratorij izmijenili su se vrsni snimatelji: Mihajlo Ostrovidov, Nenad Gattin i Branko Balić, a dostojan nasljednik bio im je kasnije Krešimir Tadić. Iz tako prikupljene fotografske građe stvarala se dokumentarna baza budućeg Instituta.

Kako su se širila istraživanja, rasle su i potrebe za organiziranim djelovanjem, što je nadilazilo mogućnosti rada kroz seminare Odsjeka. Sa sličnim problemima istodobno se suočio srodni Odsjek za arheologiju. Ideja o osnivanju prvog znanstvenoistraživačkog središta sazrela je, dakle, iz golih potreba struke, iz spoznaje o slabostima naše povijesti umjetnosti, materijalne neobrađenosti umjetničkih djela i spomenika te nesrazmjera tada već relativno brojnoga stručnog kadra rasutog po muzejima i konzervatorskim zavodima s njihovim (ne)uključivanjem u temeljne istraživačke zadatke koji su čekali na svoje obrađivače. Grgo Gamulin i Milan Prelog, zajedno s kolegama arheolozima, odlučno su započeli akciju na izgradnji Instituta kako bi se što prije prebrodio golem zaostatak materijalne i znanstvene obrade na arheološkom i povijesnoumjetničkom polju.

Krajem 1960. godine oba odsjeka udruženo su pokrenula postupak za osnivanje znanstvene institucije za proučavanje povijesti umjetnosti i arheologije pri Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Zagrebu. Nakon što su potvrđena Pravila Instituta (tada još u osnivanju) od strane Savjeta za naučni rad NRH i Savjeta Filozofskog fakulteta, konstituiran je *Institut za povijest umjetnosti i arheologiju Filozofskog fakulteta Sveučilišta u Zagrebu* na zajedničkoj sjednici Odsjeka za arheologiju i Odsjeka za povijest umjetnosti, održanoj 26. siječnja 1961., a iste godine upisan je u »registar naučnih ustanova«.⁴

Pravila Instituta utvrdila su njegov znanstveni karakter i odredila temeljne zadatke, koji glase:

Institut organizira i vrši znanstveni rad na polju povijesti umjetnosti i arheologije s posebnim obzirom na materijal koji se nalazi na području naše zemlje; – radi na usavršavanju stručnog kadra i znanstvenog podmlatka svojih struka; – potiče i pomaže naučnoistraživački rad i organizira radne ekipe sastavljene od svojih članova i vanjskih suradnika za rješavanje određenih zadataka; – pomaže razvoju studija povijesti umjetnosti i arheologije na Filozofskom fakultetu u Zagrebu; – objavljuje rezultate svog znanstvenog rada; – surađuje sa znanstvenim i srodnim ustanovama u zemlji i inozemstvu; a u vršenju svojih zadataka između ostalog: – provodi sistematsko sakupljanje potrebne znanstvene građe i dokumentacije na terenu; te – publicira, odnosno organizira publiciranje znanstvenih radova s područja svojih struka.⁵

Na konstituirajućoj sjednici za direktora Instituta izabran je prof. dr. Grgo Gamulin, koji je bio i najzaslužniji za njegovo osnivanje, za pročelnika Odjela za povijest umjetnosti izabran je prof. dr. Milan Prelog, a za pročelnika Odjela za arheologiju prof. dr. Duje Rendić-Miočević.⁶ Svi stalno zaposleni nastavnici obaju odjela pristupili su

*Ekipa mladih istraživača
na Cresu 1961.
(Anja Kahnić, Biserka
Jakac, Boris Klenovar,
Nada Grujić,
Tonko Maroević, Marija
Planić)*

*Milan Prelog,
Dubravka Beritić i
Lukša Beritić na
obilasku dubrovačkog
područja (oko 1961.)*

redovnom članstvu Instituta. Dio vanjskih suradnika izabran je neposredno nakon konstituiranja, a među njima su se našla prva imena hrvatske povijesti umjetnosti: dr. Ljubo Karaman, dr. Cvito Fisković, dr. Andre Mohorovičić, dr. Anđela Horvat, dr. Ivan Bach, Lukša Beritić, dr. Kruno Prijatelj i doc. dr. Ivo Petricioli. Ostali vanjski članovi izabrani su naknadno. Tako je već u prvoj godini djelovanja Odjel za povijest umjetnosti okupio na svom programu istaknute stručnjake (28 suradnika) iz raznih središta Hrvatske (Zagreba, Splita, Dubrovnika, Rijeke, Zadra, Karlovca, Varaždina i Poreča).

Počeci djelovanja – Institut za povijest umjetnosti i arheologiju (1961.–1965.)

Osnivanjem znanstvene institucije za proučavanje povijesti umjetnosti i arheologije pri Filozofskom fakultetu u Zagrebu postavljeni su temelji današnjeg Instituta za povijest umjetnosti, ali put njegova postupnog formiranja bio je složen i nimalo jednostavan.

Ovom prigodom bavit ćemo se samo Odjelom za povijest umjetnosti, premda činjenice govore kako su se putanje dvaju institutskih odjela, a potom samostalnih instituta, jamačno zbog srodnosti znanstvenih područja, sve donedavno neprekidno preplitale. Ipak, niti u najužoj institucionalnoj simbiozi nije došlo do užeg programskog povezivanja tih dviju (u najstarijim epohama) dodirnih struka. Utemeljitelji Instituta stvaranjem te ustanove ponajprije su željeli integrirati raspršene potencijale unutar vlastitih disciplina. Zato je povijest umjetnosti u svim fazama institucionalnog razvoja nastojala djelovati posve autonomno, bez obzira na integracije u kojima se zatekla po nuždi ili, još točnije, silom zakona.

Od samog početka Institut se prilagođivao danim okolnostima. U izuzetno skromnim uvjetima morao je pronalaziti organizacijski model i načine optimalnog djelovanja. Početkom šezdesetih godina, kad je osnovan, u bivšoj socijalističkoj Jugoslaviji, društvena klima uopće nije bila naklonjena većim ulaganjima u znanstvene institucije za izučavanje nacionalne kulture i umjetnosti. S izuzetkom nekih ideološki ili politički posredovanih područja, humanističke znanosti nalazile su se na margini društvenog interesa i na kraju spiska ondašnjih budžetskih fondova. Skromna financijska potpora, stalni problem prostora, nedovoljna kadrovska ekipiranost, otežane mogućnosti stručnog usavršavanja u inozemstvu i niz drugih problema; sve to bila je otužna realnost Instituta kroz desetljeća njegova djelovanja u socijalizmu i bivšoj Jugoslaviji. To više treba istaknuti zasluge Preloga i Gamulina, koji su uspijevali nadvladati nesklone prilike i usprkos njima ostvariti za znanost značajne rezultate. Nehat prošlog režima za ovu našu grupaciju instituta bio je očigledan i imao je svoju dublju ideološku razložnost. No nažalost, i unatoč poboljšanjima, humanistički instituti nisu stekli odgovarajući tretman primjeren njihovom značaju niti u novostvorenoj hrvatskoj državi, od koje su upravo ta područja, od posebnog nacionalnog interesa, mnogo više očekivala. Teško se oteti dojmu o stalnoj zapostavljenosti i

*Milan Prelog na terenu
početkom
šezdesetih godina*

*Čvito Fisković i Milan
Prelog na omiškoj
utordi*

društvenoj nebrizi, koja je kočila napredak Instituta, dok se postupno i mukotrpno kretao i još se uvijek kreće davno zacrtanom cilju.

Ovaj Institut nije započeo svoje djelovanje svečanim presijecanjem vrpce, već je tiho i skromno krenuo u organiziranje znanstvenog rada. U posve neprimjerenim, danas gotovo neshvatljivim uvjetima, ustrojen je po modelu male organizacijske jezgre, koja je funkcionirala kao središnje (administrativno) mjesto programiranja i koordiniranja, gdje su se kumulirala i raspoređivala sredstva za rad, prijavljivali projekti, planirala istraživanja i okupljali istraživači iz čitave Hrvatske, gdje su se oformili prateći dokumentarni servisi te prikupljala i izrađivala temeljna i tehnička dokumentacija. Ta je jezgra u prvo vrijeme funkcionirala bez vlastitoga znanstvenog osoblja, oslonjena na stalne članove na Odsjeku i pridružene vanjske suradnike. Sve to odvijalo se na nevelikom prostoru lociranom na Filozofskom fakultetu u prostorijama Odsjeka za povijest umjetnosti, točnije, u njegovu sustanarstvu. Puna tri desetljeća Institut je postojao i djelovao bez vlastitog radnog prostora. U tom suživotu, u skućenim uvjetima koji nisu bili smetnja zajedničkom radu, stvarala se gotovo organska suradnja između Odsjeka i Instituta, što je u tom djelokrugu jamačno bez presedana. Uspostavljeni "model" institucionalnog ustrojstva, s brojčano minimalnim stručnim i administrativnim osobljem, proizišao doduše iz gole nužde, zbog neprikladnih uvjeta, pokazao se već u prvim godinama rada izuzetno produktivnim, dajući iznenađujuće rezultate s obzirom na posve neprimjerena materijalna ulaganja. A materijalna ulaganja bila su uistinu neznatna u odnosu na broj znanstvenika, koji su se posredovanjem malog institutskog nukleusa anagažirali na projektima, bez ikakve naknade za svoj rad. Bilo je to mnogima danas neshvatljivo doba kohezijskog objedinjavanja struke na krilima nevidenog entuzijazma.

U tome je prednjačio neumorni čelnik Instituta profesor dr. Grgo Gamulin, i sam direktor-volonter, *spiritus movens* čitave struke od samog početka, koji je posvuda mobilizirao povjesničare umjetnosti dijeleći mentorski ili voditeljski istraživačke zadatke s nepregledne liste neobrađenih tema. Drugi suosnivač, profesor dr. Milan Prelog, koji je širio granice tradicionalnih istraživanja na nova područja, na urbanu jezgru naselja kao najsloženiju, strukturno i vremenski najslojevitiju umjetničku tvorevinu, nije u tome nimalo zaostajao. Naprotiv, na njegovim terenima sudjelovale su kombinirane ekipe povjesničara umjetnosti, arhitekata i arheologa. Na taj način okupio se na institutskim projektima ubrzo nakon osnutka povelik broj istraživača. Spomenica Sveučilišta u Zagrebu iz 1969. godine navodi broj od šezdesetak vanjskih suradnika.⁷

Odjel za povijest umjetnosti započeo je rad s jednim stalnim službenikom na poslovima vođenja administracije i dokumentacije, *Durđom Kovačić* (od 1965. stručni suradnik). Računovodstvene poslove obavljao je honorarno *Milivoj Durbešić*, a uz njih je nedugo nakon osnutka zaposlen laborant-crtič, student arhitekture *Ivan Prtenjak* (od 1966. stručni suradnik) za dokumentarno arhitektonsko praćenje i snimanje spomenika arhitekture. Zapošljavanje arhitekta može se smatrati zametkom arhitektonске službe, važnog pratećega segmenta na obradi arhitektonskih spomenika

i gradogradnje. Ostali stalni članovi Instituta bili su nastavnici Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta: prof. dr. *Grgo Gamulin*, predstojnik Instituta; doc. dr. *Milan Prelog*, pročelnik Odjela; viši stručni suradnik *Tihomil Stahuljak*, Marcel Gorenc, prof., stručni suradnik-fotograf *Branko Balić*, dr. *Vera Horvat-Pintarić*, dr. *Željko Jiroušek*, asistent *Radoslav Putar*, asistent *Radovan Ivančević* te asistentica *Marija Planić-Lončarić*.

Unutarnji rad Instituta organiziran je po odjelima i sekcijama. U Odjelu za povijest umjetnosti formirane su tri sekcije: Sekcija za povijest umjetnosti antike i srednjeg vijeka, voditelj *Milan Prelog*; Sekcija za povijest umjetnosti renesanse i baroka, voditelj *Tihomil Stahuljak*; Sekcija za povijest umjetnosti 19. i 20. stoljeća, voditelj *Grgo Gamulin*.⁸

Sredstva za istraživanja, dobivena preko projekata ili posebnih ugovora, raspoređivala su se isključivo za putne i materijalne troškove istraživačkog rada, dok sam znanstveni rad stalnih članova, nastavnika i ostalih vanjskih suradnika nije bio posebno honoriran. Stalno zaposleno stručno i administrativno osoblje, kao i istraživači koji su naknadno zapošljavani u Institutu, primali su godinama plaću preko Filozofskog fakulteta.

Godine 1963. zapošljava se prvi stručni suradnik *Eugen Franković* na koordinaciji istraživanja arhitekture 19. i 20. stoljeća, a iduće, 1964. godine dolazi *Nada Grujić*, koja je već kao studentica sudjelovala u terenskim istraživanjima profesora Preloga te biva odmah uključena u projekt urbanih aglomeracija južnoga obalnog prostora.

U prvoj godini postojanja Institut je prijavio Savjetu za naučni rad SRH tri istraživačka projekta iz povijesti umjetnosti, i to: *Stare urbane formacije na istočnoj obali Jadrana* (s težištem na povijesnom razvoju Cresa i Lošinja), *Monografska obrada povijesti umjetnosti XIX. i XX. stoljeća u Hrvatskoj* i *Arhitektura tvrđava, utvrđenih gradova i dvoraca XVI.–XVIII. stoljeća u Hrvatskoj*. Sljedeće, 1962. godine proširen je program s temama: *Srednjovjekovno slikarstvo na području Hrvatske* te *Istraživanje spomenika ranog srednjeg vijeka u Hrvatskoj*. Sedmogodišnji plan istraživanja prijavljen Savjetu za naučni rad 1963. godine, kad se stekao bolji uvid u neistraženu problematiku i raspoložive istraživačke potencijale, bio je razrađen po stilsko-vremenskim epohama: *Starokršćanska i predromanička umjetnost na Jadranu*; *Romanika u Hrvatskoj*; *Gotika u Hrvatskoj*, *Renesansa u Hrvatskoj*; *Građanska arhitektura u Hrvatskoj od 17. do 18. st.*; *Spomenici sakralne arhitekture u Hrvatskoj 17. i 18. stoljeća*, s potonje dvije teme započelo je istraživanje baroknih spomenika; *Stari gradovi (burgovi)*; *Ladanjski dvorci u Hrvatskoj*; *Povijest arhitekture 19. i 20. stoljeća u Hrvatskoj*; te *Slikarstvo i kiparstvo 20. stoljeća u Hrvatskoj*. Zbog kompleksnosti i obilja neistraženog materijala te su se teme istraživale dugoročno po segmentima, ponajčešće u vidu magistarskih radova i doktorskih teza.

Privukavši na svoje projekte kao vanjske suradnike brojne stručnjake iz drugih srodnih ustanova, Institut je njihovim posredovanjem veoma rano uspostavio razgranatu međuinstitucionalnu suradnju sa saveznim, republičkim i regionalnim konzervatorskim i urbanističkim ustanovama, zatim s muzejima i galerijama gotovo u svim važnijim kulturnim središtima te drugim relevantnim institucijama.⁹ Osobito vrijedna bila je suradnja na konzervatorskim studijama i urbanističkim planovima,

do koje je došlo još pedesetih godina na Odsjeku Filozofskog fakulteta zahvaljujući ponajviše konzervatorskom iskustvu profesora Milana Preloga i njegovoj orijentaciji na terenska istraživanja.¹⁰ U Institutu su se ta istraživanja još jače razgranala, a njihova korisnost bila je višestruka. Za javne potrebe istraživanja su bila neposredno primjenjiva u zaštiti spomenika i prostornom planiranju, a samoj znanosti pridonosila su nove spoznaje i dokumentarnu znanstvenu faktografiju, do kojih se na taj način stizalo mnogo brže i učinkovitije negoli što su to omogućavala skromna sredstva projekata. Terenska istraživanja na proučavanju povijesnih jezgri naselja financirana su sredstvima dobivenim od zainteresiranih ustanova saveznog i republičkog značaja izvan Sveučilišta i Savjeta za naučni rad, s kojima je Institut sklapao posebne ugovore. Iako u smanjenom ospiegu, što je razumljivo jer je konzervatorska služba u međuvremenu znatno ojačala, ta se suradnja održala u praksi sve do danas.

Dvije institutske ekipe proučavale su 1962. naselja na Krku i Rabu te ljetnikovce u Rijeci dubrovačkoj. Jugoslavenski institut za zaštitu spomenika u Beogradu ugovorio je 1963. s Institutom *Evidenciju spomenika od prethistorije do naših dana na području oko trase jadranske turističke ceste između Stona i Dubrovnika*, za potrebe prostornog plana jadranskog područja. Tada je, po riječima Nade Grujić, glavne Prelogove suradnice na tim istraživanjima, u Institutu "započela jedna od najvećih akcija po broju sudionika i veličini prijednog terena: obrada naselja Ston i Mali Ston te čitavog primorskog pojasa od Stona do Rijeke dubrovačke. U jesen iste godine obrađen je i Cavtat. Iduće je godine dubrovačko područje dopunjeno obradom Gornje i Donje župe te Šipana kao prvog od dubrovačkih otoka, a s ljetnikovcima na Lapadu počela je i obrada užeg gradskog područja Dubrovnika. Suradnja s Urbanističkim institutom SRH započela je 1964. g. na izradi programa dugoročnog razvoja i plana prostornog uređenja jadranskog područja. To je praktički prvi zahvat u prostornom planiranju u kojem je zaštita spomenika aktivno sudjelovala od samog početka. Iste je godine potpisan još jedan ugovor s Urbanističkim institutom SRH o izradi studije zaštite, valorizacije i prezentacije spomenika u regionalnom prostornom planu Istre. U vezi s tim dopunjena je 1965. obrada već istraženih istarskih naselja i proširena na Umag, Buje i Novigrad".¹¹ Studijskim proučavanjem starih urbanih aglomeracija, koja su se navedenim istraživanjima široko otvorila, stvarala se dokumentarna i znanstvena podloga za njihovu zaštitu i revitalizaciju, kao i za daljnje planiranje prostornog i urbanističkog uređenja. Osim toga, iskustva u praktičnom radu nužno su potaknula razmišljanja o metodologiji istraživačkog rada, dokumentarnoj obradi i dosljednoj interpretaciji. Utvrđenom metodologijom određene su osnovne sastavnice istraživanja naselja (položaj naselja u prostoru, organizacija naselja i karakter izgradnje).¹² U istraživačkim ekipama na tom zahtjevnome terenskom radu sudjelovali su pod Prelogovim vodstvom suradnici Instituta i asistenti Odsjeka, arhitekti i fotografi te studenti povijesti umjetnosti i studenti arhitekture, kojima je to bila dragocjena praksa, a s dubrovačkog područja surađivali su kao konzultanti ugledni konzervatori Lukša Beritić i Dubravka Beritić.¹³

Nasuprot ekipnom terenskom radu kakav se razvio na obradi graditeljskog naslijeđa, monografska istraživanja umjetnosti 19. i 20. stoljeća, koja je vodio profesor

Grgo Gamulin, oslanjala su se na individualni rad, ali nisu nimalo zaostajala. Upornim traganjem za potencijalnim istraživačima Gamulin je, "pročešljavši" gotovo sve muzeje i galerije, ubrzo okupio niz suradnika sposobnih za samostalan rad na obradi nedovoljno poznatih umjetničkih opusa. Odaziv je uistinu bio iznad očekivanja. Već u prvoj godini novoosnovanog Instituta u okviru ovog projekta nastavljen je rad na znanstvenoj pripremi prve retrospektivne izložbe *Slikarstvo 19. st. u Hrvatskoj*, započet prethodno u Galeriji suvremene umjetnosti, a uz to započinje obrada niza slikara 19. i početka 20. stoljeća (*Mihael Stroy, Bela Čikoš Sesija, Vlaho Bukovac, Oskar Herman, Milivoj Uzelac*; naivni slikari: *Mirko Virius, Ivan Večenaj, Mijo Kovačić*). Prvi zadatak u području arhitekture bio je te godine *Kuno Waidmann*. Preuzela ga je Đurdica Cvitanović. Godine 1962. proširen je program istraživanja na neke nove teme 19. stoljeća (*Franjo Pfalz, Franjo Giffinger, Fani Brlić-Daubachy, Julija Erdödy Drašković*). K tome valja pridodati čitav niz tema iz povijesti umjetnosti Dalmacije i Hrvatskog primorja, što ih je preuzeo dr. Kruno Prijatelj (*klasicistički slikari Dalmacije, Ivan Skvarčina*) i Boris Vižintin (*Ivan Simonetti*), dok su se kustosi zagrebačkih i drugih galerija i muzeja Nada Šimunić, Vesna Oštrić-Novak, Anka Simić-Bulat, Vera Kružić-Uchytíl, Vinko Žlamalík, Željko Grum, Boris Kelemen, Josip Vrančić i drugi) usredotočili na istraživanje istaknutih imena hrvatske slikarske moderne: *Celestina Medovića, Miroslava Kraljevića, Zlatka Šulentića* i dr. Obrada kiparskih opusa tekla je nešto usporenije. Istraživali su se kipari "*Proljetnog salona*", potom *Rudolf Valdec*, djelomično *Kosta Angeli Radovani*, a najopsežnije je zahvaćeno djelo kipara *Ivana Rendića* u obradi Duška Kečkemeta. Možda najotežanije teklo je izučavanje graditelja i arhitekata. Tu je Institut potpomogao rad dr. Lelje Dobronić na obradi zagrebačkih graditelja 19. stoljeća, *Hönigsberga i Deutscha* i dr. Narednih godina pokrenuto je istraživanje arhitektonskog opusa *Huga Ehrlicha* (Žarko Domljan), niza arhitekata secesije u Zagrebu te povijesni razvoj graditeljstva Splita.¹⁴

Rezultati istraživanja tih prvih godina bili su djelomično objavljeni u raznim časopisima i drugim publikacijama, a ponajviše u izdanjima Društva povjesničara umjetnosti Hrvatske. Do 1965. godine objavljeno je 8 knjiga, 94 znanstvena rada i brojni stručni radovi, obranjene su dvije doktorske disertacije.¹⁵ Kad se k tomu pribroji dragocjena građa, fotografska i arhitektonska dokumentacija, koja se kao primarni rezultat od prvih godina obilno stvarala i prikupljala u Institutu, onda nam se efektivna prikazuje u velikom nesrazmjeru s uloženim materijalnim sredstvima.

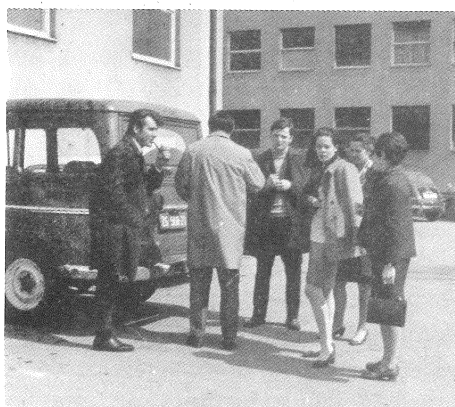
Broj istraživačkih zadataka, koji je iz godine u godinu stalno rastao, a s njima usko vezani i različiti problemi u domeni svakog pojedinog odjela, argumentirano su doveli do razmišljanja o formalnom razdvajanju povijesti umjetnosti od arheologije. To pitanje potaknuo je profesor Grgo Gamulin prvi put već 1962. godine na zajedničkom sastanku Odjela za povijest umjetnosti i Odjela za arheologiju, a 1965. pokrenut je postupak razdvajanja i osnivanja dva samostalna instituta.

Drugo razdoblje – pod vodstvom utemeljitelja (1965.–1974.)

U kronologiji Instituta za povijest umjetnosti godina 1965. obilježava njegovu institucionalnu autonomiju. Te godine Institut je po prvi put stekao samostalnost, što je pojednostavnilo unutarnje funkcioniranje i formalno osnažilo njegov javni nastup. Činjenično stanje potvrđuje da je u tom razdoblju Institut počeo poprimati obrise znanstvene ustanove. Vođen poticajnom energijom Grga Gamulina ostvario je jaku koncentraciju povjesničara umjetnosti, od uglednih doajena struke do perspektivnih istraživača i studenata, na koje se pretežno oslanjao i u drugoj fazi dinamične evolucije. Formiranje neophodne infrastrukture i popunjavanje vlastitog znanstvenog potencijala bile su pak glavne značajke tog razdoblja, kojima su udareni temelji samostalnoga znanstvenog djelovanja. No zbog otežanih okolnosti, o kojima je već bilo riječi, taj je proces bio vrlo polagan ali postojan.

Savjet Filozofskog fakulteta prihvatio je obrazloženi prijedlog o razdvajanju Instituta za povijest umjetnosti i arheologiju u svibnju 1965. godine, nakon čega je donesena odluka o osnivanju dvaju samostalnih instituta.¹⁶ Tako je osnovan *Institut za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta*. Prof. dr. Grgo Gamulin, idejni začetnik i najzaslužniji za stvaranje ovog Instituta, postao je njegovim prvim direktorom jednoglasnom odlukom svih članova. Konstituiranjem Instituta ustanovljena je Radna zajednica. Uz stalno zaposlene stručne suradnike i službenike, članovima Radne zajednice Instituta postali su i svi nastavnici Odsjeka za povijest umjetnosti. Eugen Franković bio je prvim predsjednikom Radne zajednice, a prvi Savjet Instituta sačinjavali su vanjski članovi: dr. Cvito Fisković, dr. Anđela Horvat, dr. Ana Deanović i Žarko Domljan. S vremenom se u funkciju uvodi dužnost tajnika Instituta kao upravno-administrativna ispomoć direktoru, budući da direktor nije bio u stalnome radnom odnosu u Institutu. Tajničke poslove obavljali su naizmjenice suradnici i istraživači uz svoje redovne zadatke. Prvi tajnik profesoru Grgi Gamulinu bio je Anđelko Badurina. Tajnički poslovi, kao uostalom i dužnost direktora, obavljali su se bez posebne naknade.

Druga statusna promjena pod vodstvom utemeljitelja prof. dr. Grga Gamulina uslijedila je 1968., kad se Institut odvojio od Filozofskog fakulteta postavši sveučilišnim institutom.¹⁷ Bio je to logičan slijed proizišao iz uske vezanosti uz fakultetske aktivnosti, koja je od samog početka bila gotovo organska. Ta, osnovali su ga i cijelo vrijeme (programski i upravno) vodili sveučilišni profesori. No i pored tih činjenica bilo je mnogo opravdanja za zahtjev Instituta da se još uže srodi sa Sveučilištem, što je uvažio i Savjet za naučni rad zaključivši kako "taj Institut pokriva cijelo područje historije umjetnosti i objedinjava istraživačku djelatnost koja se na tom području vrši još na Filozofskom fakultetu u Zadru i u brojnim umjetničkim galerijama, muzejima i zavodima."¹⁸ Odluka o osnivanju *Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu* donesena je na sjednici Savjeta Sveučilišta u Zagrebu (13. lipnja 1968.), koje mu je ujedno postalo novim osnivačem. Prema Odluci o osnivanju (čl. 3.): "Institut organizira i ujedinjuje znanstveni

Ivan Tenšek pred dubrovačkim zidinama, 1968.

Prvi stalni članovi Instituta: vozač Mladen Šandor, istraživači Josip Stošić i Nada Grujić, arhitekt Ivan Tenšek, administratorica Đurđa Kovačić, dokumentaristica Ivanka Reberski, 1969.

Đurđica Cvitanović, Ivanka Reberski, Mladen Šandor, (?), Doris Baričević i Božidar Gagro na Velikom Taboru, 1968.

Milan Prelog i Lada Kavurić na Odsjeku za povijest umjetnosti, oko 1969.

rad nastavnika i suradnika te naučnih i stručnih suradnika Sveučilišta i visokoškolskih ustanova u njegovu sastavu na području ove znanstvene discipline: Odsjeka za povijest umjetnosti (Katedra za opću povijest umjetnosti, Katedra za nacionalnu povijest umjetnosti i Katedra za teoriju vizualnih umjetnosti) Filozofskog fakulteta u Zagrebu, Katedre za povijest arhitekture i umjetnosti Arhitektonskog fakulteta u Zagrebu i Odsjeka za arheologiju i povijest umjetnosti (Katedre za povijest umjetnosti) Filozofskog fakulteta u Zadru.¹⁹

Sveučilišnim statusom Institut je dobio legalitet za još čvršće povezivanje znanstvenih stručnjaka svih fakulteta na kojima se tada predavala i izučavala povijest umjetnosti. Osim kohezijskih spojnica struke Institut je, kao članica Sveučilišta, stekao prava na financijsku potporu za istraživačke projekte, što je donekle povećalo priliv sredstava za istraživački rad i konačno razriješilo problem plaća male jezgre stalno zaposlenih stručnih i tehničkih suradnika (s dokumentacijskim pogonom bilo ih je tada ukupno sedmero), koji su uz svoje zadatke koordinirali i servisirali opsežan rad stalnih i vanjskih suradnika.²⁰

Za svladavanje obimnog i po čitavoj Hrvatskoj razgranatog terenskog rada na prometno slabo povezanim lokalitetima nabavljeno je prvo terensko vozilo, stari rabljeni Land Rover. Za tu svrhu, među prvim radnim mjestima popunjeno je 1965. mjesto vozača terenskog vozila (*Kruno Klaić*). Sljedeće, 1966. godine, odobrenjem Savjeta za naučni rad, otvorena su dva radna mjesta: za vođenje i sređivanje dokumentacije dolazi *Ivanka Reberski*, a na mjesto fotografa za praćenje suvremenoga likovnog stvaralaštva *Igor Nikolić*. Uz njega su kao fotografi ugovorno radili: *Ante Rendić*, tada još student povijesti umjetnosti i arheologije, i *Višnja Crnolatac*. Na mjesto Ive Prtenjaka, koji odlazi iz Instituta, zaposlio se arhitekt *Ivan Tenšek* (1968.). Tih godina polagano se osnažuje istraživački kadar Instituta dolaskom: *Josipa Stošića* (1967.), *Anđelka Badurine* (1969.), *Tonka Maroevića* (1970.), koji prelazi s Odsjeka na Institut, nadalje: *Željke Čorak*, arhitekta *Davorina Stepinca* i *Jagode Macure* (1972.) te *Diane Samaržije* (1973.). Otvara se stalno radno mjesto računovođe na kojem je zaposlena *Anica Kralj*. Od 1968. godine mijenja se raniji status članova Instituta. Stalno zaposleni povjesničari umjetnosti postaju pravi članovi, a s nastavnicima Odsjeka sklapa se ugovor o suradnji na zajedničkim projektima.

Znanstveni rad Instituta odvijao se u početku kroz djelovanje triju sekcija: Sekcije za povijest umjetnosti antike i srednjeg vijeka (voditelj Milan Prelog); Sekcije za renesansu i barok (voditelj Tihomil Stahuljak) i Sekcije 19. i 20. stoljeća (voditelj Grgo Gamulin). Već 1968. godine ustrojeno je 5 sekcija. Osim nabrojanih formirane su još: Sekcija za urbanizam (voditelj Milan Prelog) i Sekcija za dokumentaciju (voditelj Ivanka Reberski).

Istraživanja su se nastavila na desetak velikih i dugoročnih projekata s mnoštvom konkretnih tema iz svih razdoblja povijesti umjetnosti. Posebno valja istaknuti pojačana istraživanja manje poznatih spomenika i umjetničkog inventara baroknog i klasicističkog doba rasutog na prostoru sjeverne Hrvatske i Hrvatskog primorja: sakralne arhitekture, dvoraca i kurija te pokretnih spomenika baroka (slikarstva, kiparstva, zlatarstva, propovjedaonica, orgulja). Jednakim intenzitetom nastavljala se

Marie Stepinac, Sonja Pinter, Eva Weissova i Davorin Stepinac u Sv. Petru u Šumi s prvim terenskim vozilom 1969.

Josip Stošić, Ivan Tenšek i Igor Fisković na otoku Šolti, 1971.

Milan Prelog vodi kroz izložbu Jurja Dalmatinca u Šibeniku, 1976.

monografska obrada istaknutih imena našega modernog slikarstva, kiparstva i arhitekture *Vlaha Bukovca* (V. Kružić-Uchytíl), *Oskara Hermana* (B. Kelemen, G. Gamulin), *Mihaela Stroya* (A. Simić-Bulat), *Ivana Rendića* (Duško Kečkemet), *Roberta Frangeša*, *Kune Waidmanna* (Đ. Cvitanović), nadalje *graditeljska obitelj Grahor* (Ivo Maroević), *Bartol Felbinger* (Lelja Dobronić), a obrađivale su se i složenije urbanističke teme poput gradogradnje *Siska* (Ivo Maroević), oblikovnih problema južnog Zagreba (Miljenka Fischer).

Na istraživanju urbanizma i analitičkoj obradi starih urbanih aglomeracija uz prof. Milana Preloga stasala je nova generacija povjesničara umjetnosti s Marijom Planić-Lončarić i Nadom Grujić, kao najdosljednijim sljedbenicima Prelogovih metodskih pristupa. Velika iskustva stečena su usmjerenim istraživanjima za potrebe konzervatorskih studija i prostornih urbanističkih planova, koji se u ovom periodu nastavljaju duž priobalja i proširuju na kontinentalni prostor Hrvatske. Veće naprijed rečeno da su na širem dubrovačkom području poduzeta najopsežnija terenska istraživanja. Ona su se u jednom trenutku gotovo posve usmjerila na dokumentarnu obradu urbane jezgre grada Dubrovnika, što je rezultiralo snimkom tlocrta grada i analitičkim grafičkim prikazom njegova graditeljskog fonda prema novoutvrđenoj metodologiji. Riječ je o grafičkoj prezentaciji istraženih značajki graditeljskog tkiva s obzirom na četiri točke: vrijeme nastanka, visinski gabariti, stanje uščuvanosti i valorizacija. Nada Grujić, koja je i sama sudjelovala na utvrđivanju metodologije, dala je 1971. sažet prikaz tih istraživanja naglasivši, kako je *“obrađa toga grada s obzirom na njegovo značenje i veličinu bila postupna. Arhitektonsko snimanje bilo je vrlo detaljno, a rad povjesničara umjetnosti i fotografa slijedio je arhitekta. (...) Ekipe Instituta za povijest umjetnosti obradila je (1965) dubrovačke otoke Lopud i Koločep, nastavila obradu Lapada i Gruža, a nakon toga obradila i grad Korčulu. Godine 1966. obrađen je grad Hoar, a zatim u suradnji s Institutom za društvena istraživanja Sveučilišta u Zagrebu i Rovinj. Iste godine poduzet je jedan od najtežih i najinteresantnijih terenskih zahvata – obrada poluotoka Pelješca, tj. evidencija svih spomenika tog područja od rta Lovišta do Stona. Logički je nastavak suradnje s Urbanističkim institutom rad na projektu »Južni Jadran«*.²¹ Godine 1969. istom metodom obrađen je *Grožnjan* za potrebe Muzičke omladine, dok je za Urbanistički institut SRH izrađena *Studija zaštite, valorizacije i programa rekonstrukcije naselja Funtana*. Suradnja na prostornim planovima nastavlja se 1971. godine na projektu »Gornji Jadran«. Godine 1974. rade se *Smjernice i mjere za zaštitu spomeničkih područja i cjelina za regionalni prostorni plan Bilogorskog područja*. Iste godine profesor Prelog prenosi projekt urbanističkih istraživanja iz Instituta za društvena istraživanja u ovaj Institut. Zajedno s projektom na Institut prelazi i suradnica *Biserka Jakac-Tadić*.

I u tom razdoblju djelovanje Instituta odvijalo se u istom “podstanarskom” statusu s Odsjekom za povijest umjetnosti na Filozofskom fakultetu. Dolaskom novih suradnika i širenjem infrastrukture, problem prostora postajao je sve bremenitiji. Cjelokupni rad Instituta obavljao se u tri (prosječne nastavničke) prostorije. U jednoj je bila administracija, u drugoj dokumentacija s fototekom, a u trećoj se smjestila sekcija za urbane aglomeracije zajedno s pratećim arhitektonskim servisom i planotekom,

Milan Prelog na izložbi Jurja Dalmatinca u Šibeniku 1976.

Marija Planić-Lončarić i Igor Fisković u Šibeniku 1976.

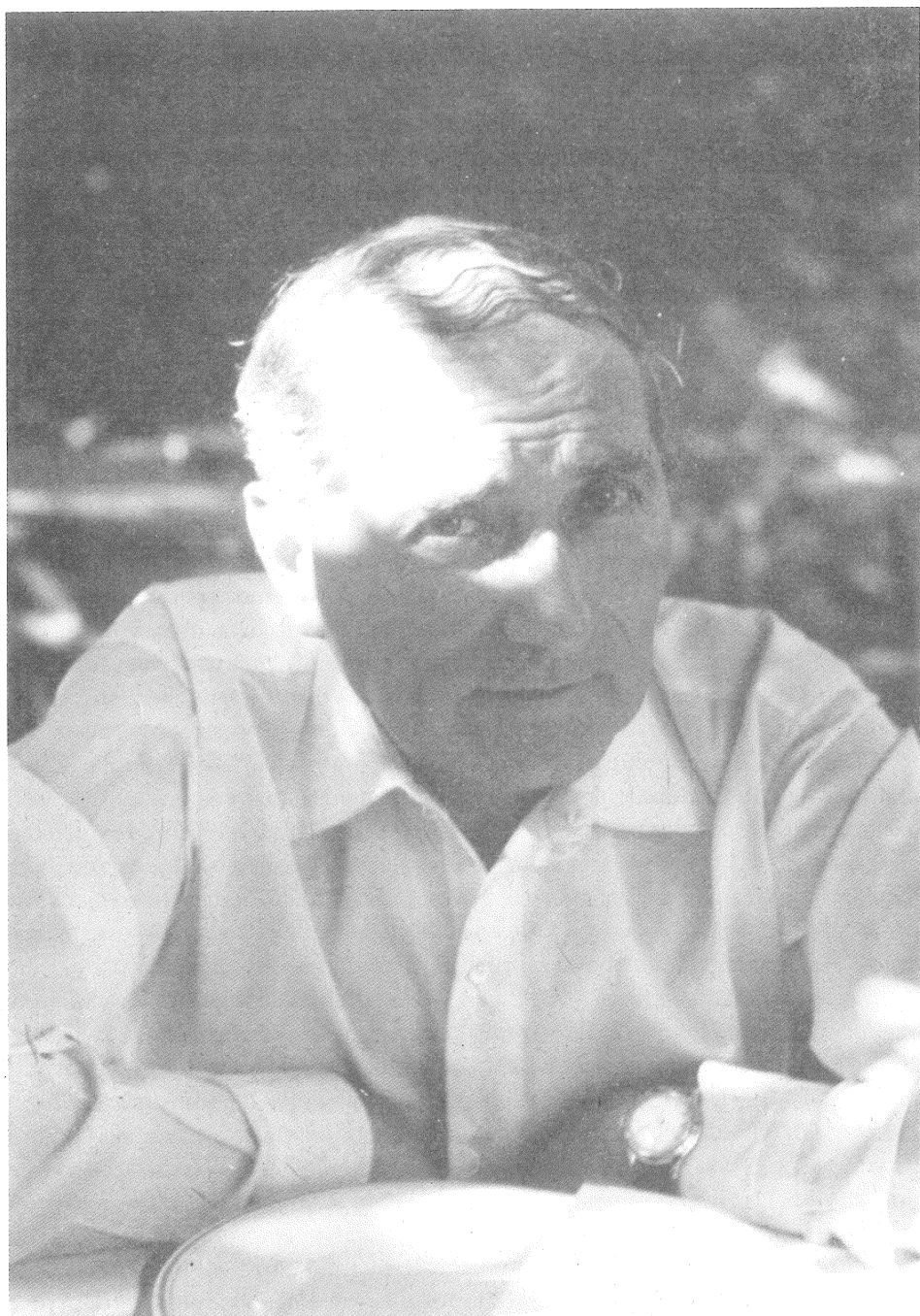
Akademik Cvito Fisković na simpoziju o Jurju Dalmatincu u Šibeniku 1976.

Jagoda Marković na simpoziju o Jurju Dalmatincu u Šibeniku 1976.

koji se tih godina postupno ustrojavaju i opremaju. U takvim uvjetima istraživači nisu imali radni prostor za svoja studijska proučavanja. Situacija je postala još zagušenija kad je, dolaskom suradnika za dokumentaciju i prijavljivanjem projekta *Osnivanje fundamentalne dokumentacije za povijest umjetnosti*, započelo sređivanje fototeke i planoteke, a napose kad je osnovana priručna studijska biblioteka. Formiranjem tih ključnih infrastrukturnih segmenata: biblioteke, planoteke i fototeke (1968/1969.), uključujući i arhitektonsku i fotografsku službu, stvorena je znanstvena dokumentarna podloga za proučavanje nacionalne povijesti umjetnosti. Temeljna znanstvena i tehnička dokumentacija, koja se stvarala kao neposredni primarni rezultat istraživanja spomenika i umjetničkih djela, stručno je arhivirana i sređivana u novosnovanom odjelu. Godine 1971. Savjet za naučni rad odobrio je u okviru projekta fundamentalne dokumentacije posebna sredstva za uređenje i opremanje dokumentacije i biblioteke. Tada se taj odjel, uz dekanovo odobrenje, proširio preselivši se u prostorije slabo korištenog lektorija Odsjeka za povijest umjetnosti. Time je problem nedostatka prostora donekle ublažen, ali ne i riješen.

Tijekom 1972. godine Institut je preuzeo znanstvenu ostavštinu (rukopise, knjige, časopise, separate, korespondenciju i drugu građu) dr. Ljube Karamana, jednog od najvažnijih povjesničara umjetnosti dvadesetog stoljeća. Na temelju posebnog ugovora obitelj Karaman trajno je pohranila ostavštinu u dokumentaciju Instituta. Iz te vrijedne donacije arhivske građe i relevantnih publikacija za proučavanje nacionalne povijesti umjetnosti osnovan je "*Arhiv Karaman*". Idućih desetljeća ustanovljeni su i drugi "arhivi" po uzoru na Karamanov, što je sve iziskivalo daljnje prostorno zbrinjavanje.

Početak sedamdesetih godina pokreće se samostalna izdavačka djelatnost Instituta. Još 1969. donesena je odluka o izdavanju znanstvenog časopisa pod naslovom *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, a prvi broj izašao je 1972. godine. Uredio ga je Josip Stošić. Uz ostale znanstvene radove prvi broj časopisa donosi rezultate tekućih istraživanja povijesne jezgre grada Dubrovnika. Znanstvenim člancima pridodana je opsežna bibliografija objavljenih znanstvenih i stručnih radova: knjiga, doktorata, magisterija i elaborata, proizišlih iz rada na istraživačkim projektima Instituta od njegova osnutka do 1972. godine, tj. do početka izlaženja vlastitog časopisa. Sljedeće godine od Matice hrvatske preuzet je časopis »Život umjetnosti«, kako bi se spriječilo njegovo moguće utmuće u Matici hrvatskoj, inkriminiranoj nakon "Hrvatskog proljeća" 1971. Prvi svezak u nakladi Instituta tiskan je 1974. godine (sv. 19/20), a urednik mu je bio Žarko Domljan. Nakon 1971. godine došlo je također u pitanje ostvarenje pothvata na izdavanju edicije »Povijest umjetnosti u Hrvatskoj«, netom pokrenute u Društvu povjesničara umjetnosti i Matici hrvatskoj. Unatoč načelnim razilaženjima u procjeni: dopušta li uopće trenutačno stanje istraženosti izradu sinteznog prikaza naše nacionalne umjetnosti, Institut je prihvatio taj projekt kao sastavni dio svoga znanstvenog programa. Godine 1973. sklopljen je ugovor o suizdavaštvu s nakladničkom kućom "Liber", a za koordinacijske i tajničke poslove zadužena je Jagoda Marković.

Prof. dr. Grgo Gamulin

Još 1965. godine, kad je osnovan samostalni institut, posebnim zalaganjem Eugena Frankovića sklopljen je ugovor o korištenju kuće u Grožnjanu za potrebe institutskoga studijskog centra. Nužnom adaptacijom objekt je skromno opremljen za smještaj istraživača. Kuća je godinama služila kao terenska baza ekipama stručnih suradnika Instituta i studenata koji su šezdesetih i sedamdesetih godina intenzivno obrađivali spomenike graditeljstva i razvoj naselja u Istri. Kad su se zadaci Instituta s istarskog terena prebacili na druge regije u unutrašnjosti Hrvatske, kuća se sve manje koristila. Jedno vrijeme kuća je dana na korištenje Muzičkoj omladini. Kako su zbog nedostatka sredstava izostala daljnja ulaganja i popravci, objekt je s vremenom sve više propadao. Uz akutni neriješeni problem osnovnoga radnog prostora nije se moglo ulagati u grožnjansku kuću, koja se tek povremeno koristila.²²

Sudbonosna zbivanja oko "Hrvatskog proljeća" i studentskih demonstracija 1971. godine povukla su u svoj vrtlog profesora Grgu Gamulina, utemeljitelja i člника Instituta od njegova osnutka. Gamulin je u tim presudnim trenucima solidarno stao uz svoje studente. Bio je to moralni čin, za Gamulina neizbježan i fatalan. Kraj njegove javne karijere. Morao je napustiti sve društvene i javne funkcije i povući se u prijevremenu mirovinu. Danas se s pravom pitamo: Tko zna kako bi se Institut dalje razvijao i dokle bi dogurao da je profesor Gamulin ostao dalje na njegovu čelu? Pokazalo se ipak da su temelji Instituta bili već tako čvrsto usađeni, a praksa njegova djelovanja posve uhodana te je život ustanove nastavio teći dalje, možda nešto manje dinamično i usporenije. Jer Gamulina se nije moglo zamijeniti. Tu poticajnu energiju kojom je privlačio suradnike i pokretao akcije malo je tko mogao nadomjestiti. Bio je jedinstvena ličnost kulturnog života sredine i svoga vremena, prisutan uvijek i svugdje. Zračio je izuzetnim stimulativnim nabojem koji je širio u redovima povjesničara umjetnosti, a napose u Institutu. Otišavši u prijevremenu mirovinu, profesor Gamulin nikada više nije zakoraknuo u zgradu Filozofskog fakulteta, pa niti u Institut, sve dok se ovaj nije preselio, ali ga djelatno nije nikad napustio, niti je Institut napustio njega.²³

Nakon Gamulinova odlaska dužnost v. d. direktora vršio je Anđelko Badurina od lipnja 1971. do travnja 1972. godine, kad je na čelo Instituta došao drugi njegov suosnivač prof. dr. Milan Prelog, koji je i dotad cijelo vrijeme dijelio s Gamulinom teret vođenja Instituta. Podmetnuvši leđa u tom veoma delikatnome političkom trenutku, uspio je svojom odmjerenošću i ugledom sačuvati integritet Instituta. Požrtvovno se tada u znatno većoj mjeri angažirao i posvetio Institutu, nastavivši i dalje predavati na Odsjeku za povijest umjetnosti. Za zamjenicu direktora imenovana je Ivanka Reberski, a Anđelko Badurina preuzima mjesto tajnika. U tom sastavu uprave Instituta dočekane su nove statusne promjene.

*Diana Vukičević-Samaržija
na proučavanju gotičkih
spomenika sjeverne Hrvatske,
1975.*

*Davorin Štepinac i Ivan
Tenšek na rokovačkim
zidinama 1978.*

*Na simpoziju u povodu
desete godišnjice smrti dr.
Ljube Karamana, 1981.*

U sastavu Centra (Instituta) za povijesne znanosti (1975.–1990.)

Nakon što je sedamdesetih godina stupio na snagu novi "Zakon o znanstvenom radu", došao je u pitanje opstanak ovog Instituta, kao i niza srodnih institucija, zbog neudovoljavanja uvjetima propisanim za brojčano stanje i sastav znanstvenog kadra. Nažalost, tijekom petnaestak godina postojanja u nezavidnim okolnostima, Institut se nije mogao primjerenije kadrovski razvijati, premda se neprekidno zalagao za nove suradnike. Postignuća na objedinjavanju čitave struke povijesti umjetnosti u znanstvenom radu nisu pred zakonom jednako vrijedila. U trenutku donošenja novog zakona Institut je imao ukupno 15 stalno zaposlenih djelatnika (10 povjesničara umjetnosti, 2 arhitekta, fotografa, vozača i računovotkinju) te nekoliko suradnika ugovorno zaposlenih na određeno vrijeme, što sve nije zadovoljavalo zakonski određene minimalne uvjete samostalnog instituta.

Kako su se i drugi instituti, ponajprije Institut za hrvatsku povijest i Institut za arheologiju, također našli pred ukidanjem, odlučili su udružiti se u znanstvenu ustanovu pod nazivom *Centar za povijesne znanosti*. Osnovna zamisao ideatora te fuzije bila je – spasiti pod svaku cijenu ono što se godinama u najnepovoljnijim uvjetima pozitivno stvaralo, i drugo, sačuvati autonomno djelovanje svakog pojedinog instituta. To objašnjava zašto je nova ustanova nazvana Centrom, a ne Institutom. Ona je, naime bila ustrojena na načelu udruživanja po tadašnjim osnovnim organizacijama udruženog rada (OOUR), a svaka pojedina članica (osnovna organizacija) zadržala je, barem u prvo vrijeme, svoj raniji naziv i status Instituta. Centar za povijesne znanosti osnovalo je Sveučilište u Zagrebu u svibnju 1974. godine, a 1975. prihvaćanjem Samoupravnog sporazuma o njegovu udruživanju u Sveučilište postao je sveučilišnom ustanovom. U prvotnom sastavu Centar je osnovan s tri OOUR-a: Institutom za hrvatsku povijest, Institutom za povijest umjetnosti i Institutom za arheologiju, dok se četvrti, Institut za filozofiju, pridružio tek 1977. godine.²⁴ Krajem 1976. ukidaju se OOUR-i, a raniji instituti postaju odjeli Centra.

Profesor dr. Ljubo Boban, koji je uz prof. dr. Milana Preloga glavni inicijator tog prisilnog udruživanja, zapravo spašavanja instituta, bio je prvim direktorom Centra, a Milan Prelog postao je predstojnikom Instituta, kasnije Odjela za povijest umjetnosti, na kojoj je dužnosti ostao sve do prerane smrti (1988.).

Premda se ovim događajima zakočio samostalni razvoj Instituta, bio je to velik gubitak vremena i rasipanje energije, ipak se u znanstvenom djelovanju, pa ni u vanjskim nastupima Instituta, odnosno Odjela za povijest umjetnosti, ništa bitnije nije promijenilo. Sve aktivnosti dalje su se neometano odvijale, a znanstveni i istraživački program nastavljao se po projektima i temama koje su kontinuirano tekle i već otprije bile financirane od Savjeta za naučni rad. Međutim, do čvršćega interdisciplinarnog povezivanja triju, odnosno četiriju humanističkih disciplina (povijesti, povijesti umjetnosti, arheologije i filozofije), kako je bilo proklamirano u elaboratu o udruživanju,

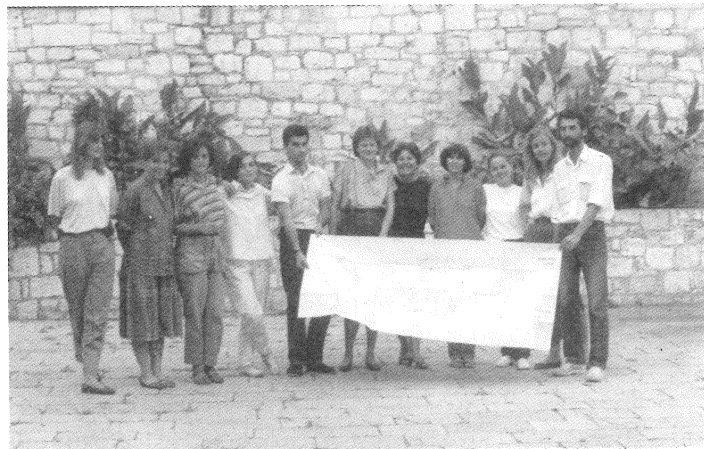
*Josip Stošić,
Kruno Prijatelj,
Milan Prelog,
Radovan
Ivančević i Jagoda
Marković na
simpoziju o Ljubi
Karamanu, 1981.*

*Marija Planić-
Lončarić i Ivanka
Reberski na
predavanju o
umjetničkoj
topografiji
Koprivnice, 1984.*

*Istraživanje
povijesne jezgre
Šibenika sa
studentskom
ekipom (Darja
Radović, Janka
Vukmir, Silva
Nikšić, Leonida
Kovač, Danko
Zelić, Katarina
Horvat, Biserka
Tadić, Jagoda
Marković, Ksenija
Brigljević, Sanda
Vojković, Andrej
Zmegač), 1985.*

nikad nije došlo, što rječito svjedoči koliko je ta fuzija zapravo bila prisilna i neprirodna. Čitajući u tom obrazloženju kako "osnivanje Centra za povijesne znanosti znači kvalitetnu novu etapu u integraciji znanstvenog rada na području povijesnih znanosti", nadalje, kako "Centar znači integraciju tih znanosti u takvom organizacionom obliku koji će na najefikasniji način osigurati usklađivanje ciljeva i zadataka znanstvenog i nastavnog rada, koncentraciju kadrova, sredstava i opreme",²⁵ iz dananjega gledišta naprosto moramo ustvrditi kako se ništa od tih deklaracija nije ostvarilo. No glavna svrha, zbog koje je Centar i bio osnovan, bila je postignuta – instituti su u tim teškim vremenima ipak uspjeli preživjeti, a to je bilo bitno. Sve ostalo bilo je promašaj. Nije se ostvarila interdisciplinarna integracija, nije se inicirao niti jedan zajednički projekt, sredstva su ostala odvojena, svatko je vodio brigu o svojim suradnicima, nije bilo zajedničke opreme, a tada dobiveni prostor u montažnoj "baraci" iza zgrade Filozofskog fakulteta, na adresi Krčka 1, što je bilo najveće "prostorno postignuće", može se nazvati samo nužnim smještajem. Sve to govori koliko su našem društvu "značili" humanistički instituti povijesnih i filozofskih znanosti. Nije pomogla niti činjenica da su ih vodili vrhunski znanstveni autoriteti struke. Prof. dr. Ljubo Boban, prof. dr. Milan Prelog, prof. dr. Mate Suić i prof. dr. Vladimir Filipović; čelni ljudi pojedinih odjela koji su stvorili Centar, uživali su uz to ne malen ugled u javnom životu i nisu bili bez društveno-političkog utjecaja.

Tih petnaestak godina provedenih u Centru naš je Institut nastavio kohezijsko povezivanje unutar svoje struke. Dapače, ta je veza po liniji sveučilišnih ustanova još više ojačala. Isprva su nastavnici s drugih fakulteta, kao i prije, sudjelovali na projektima Instituta, a od sredine osamdesetih godina, kad i druge ustanove postaju nositeljima projekata (primjerice Filozofski fakultet u Zadru, Arhitektonski fakultet u Zagrebu, Istraživačke jedinice JAZU), Institut preuzima ulogu ustanove-koordinatora za područje povijesti umjetnosti u Hrvatskoj, a prof. dr. Milan Prelog imenovan je glavnim koordinatorom (funkciju zamjenika vršila je Ivanka Reberski). No Institutu su još kao stalni suradnici ostali vjerni mnogi povjesničari umjetnosti, što samo potvrđuje kako se promjenom statusa nije poljuljala njegova dugo izgrađivana funkcija središnje istraživačke jezgre. Među suradnicima nalazimo imena uglednika struke poput: akademika Cvite Fiskovića i akademika Krune Prijatelja, dr. Anđele Horvat, dr. Ane Deanović, nadalje se nižu: dr. Ivan Bach, dr. Đurđica Cvitanović (posebnim ugovorom dugoročno vezana s Institutom), dr. Doris Baričević, dr. Žarko Domljan (od 1987. prelazi stalno u Institut), dr. Duško Kečkemet, dr. Vera Kružić-Uchytel, dr. Ivo Lentić, dr. Ivo Lentić-Kugli, dr. Olga Maruševski, dr. Radmila Matejčić, Marija Mirković, dr. Anka Simić-Bulat, Oto Švajcer, dr. Jelena Uskoković, dr. Boris Vižintin i brojni drugi. Mnogi od njih ostali su surađivati s Institutom sve do danas, osobito na velikim tematskim projektima i retrospektivnim izložbama, koje se ne bi mogle realizirati bez njihovih specifičnih doprinosa. U toj suradnji nastala je i prva knjiga sinteznog pregleda umjetnosti u Hrvatskoj, *Barok u Hrvatskoj*, troje autora: Anđele Horvat, Radmile Matejčić i Krune Prijatelja. U najmanju ruku ne-obična bila je suradnja Đurđice Cvitanović, koja je sudjelujući u radu Instituta izvan radnog odnosa provela čitav svoj profesionalni radni vijek, davši mu možda i važniji doprinos od nekih stalno zaposlenih istraživača.

U tom periodu bila je nositelj brojnih istraživanja baroknih spomenika Istre, sjeverne i kontinentalne Hrvatske, karlovačke "Zvijezde", Buzeta i mnogih drugih.

Rad pojedinih nastavnika Odsjeka za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta: dr. *Igora Fiskovića*, dr. *Vere Horvat-Pintarić*, *Božidara Gagre*, dr. *Radovana Ivančevića*, dr. *Željka Jirouška*, *Zvonimira Makovića*, dr. *Vladimira Markovića*, dr. *Marije Planić-Lončarić* (od 1981. u stalnom radnom odnosu u Institutu) i *Tihomila Stahuljaka*, mora se prosuđivati odvojeno od ostalih vanjskih suradnika. Svi su oni na znanstvenom planu djelovali kao članovi Instituta, preuzimajući ravnopravno voditeljske i druge istraživačke zadatke na institutskim projektima i ostalim akcijama. Osobito se to pokazalo nužnim nakon naglog odlaska Grgo Gamulina u mirovinu, dok Institut još nije imao dovoljno osposobljenih voditelja. Pa tako *Radovan Ivančević* (1974.) postaje neko vrijeme voditelj istraživačke teme *Kiparstvo i slikarstvo 15.–19. st.*, *Vera Horvat-Pintarić* preuzima voditeljstvo Gamulinova projekta *Suvremeno umjetničko stvaralaštvo*, a od 1976. dalje neprekidno je vodila projekt *Vizualne komunikacije i dizajn*, otvorivši s tom temom pristup posve novim aspektima likovne produkcije. Čvrste veze Instituta i Odsjeka, što ih od osnutka posadiše Grgo Gamulin i Milan Prelog, nije mogao previdjeti Miljenko Jurković u povijesnoj kronici Odsjeka za povijest umjetnosti naglasivši kako su i institucionalne i "individualne veze između dvoju ustanova toliko jake da je desetljećima bilo gotovo nezamislivo promatrati znanstveni rad članova Odsjeka i članova Instituta odvojeno".²⁶ Suradnja Odsjeka i Instituta formalno se utvrđivala Samoupravnim sporazumom o suradnji prilikom prijave petogodišnjih programa istraživanja, 1981. i 1986. godine (ponovno u sljedećem periodu 1991.).

Sve do kraja tog razdoblja, a riječ je o petnaest godina djelovanja, Institut se nije značajnije pomlađivao novim istraživačima. Tek pokretanjem izrazito prioritetnog projekta »Umjetnička topografija Hrvatske« nametnula se potreba specijalistički usmjerenih istraživača za obradu povijesnih naselja, što je otvorilo prostor zapošljavanju dugogodišnje suradnice Milana Preloga na urbanističkim istraživanjima dr. *Marije Planić-Lončarić* (1981.) i arhitektice mr. *Miljenke Fischer* (1982.). Iste godine primljena je *Katarina Horvat-Levaj* u svojstvu pripravnika (1982.). Bile su to jedine prinove povjesničara umjetnosti i istraživača sve do 1987. godine, kad u Institut dolazi dr. *Žarko Domljan* koji, zbog svog velikog leksikografskog iskustva i uređivačke prakse stečene u Leksikografskom zavodu, odmah preuzima i voditeljski i urednički dva temeljna projekta: »Umjetnička topografija Hrvatske« i sintezni pregled »Povijest umjetnosti u Hrvatskoj«. Neko vrijeme radila je u dokumentaciji Instituta arheologinja *Marija Buzov*, do prelaska na Institut za arheologiju. U arhitektonskom odjelu Instituta zapošljavaju se arhitektica *Ivana Valjato Vrus* (1976.) i *Sanja Štok* (1987.), dok su kroz fotografski laboratorij tih godina prodefilirali fotografi: *Miljenko Radošević*, *Anđelka Felja*, *Slobodan Tadić* i *Vjekoslav Urukalović*. No voditeljstvo institutskog fotolaboratorija

Ivan Tenšek snima dubrovačku katedralu, 1986.

Davorin Stepinac na krovu crkve Sv. M. Magdalene u Povilama, 1986.

bilo je gotovo čitavo vrijeme povjereno povjesničaru umjetnosti *Krešimiru Tadiću*, višem stručnom suradniku i glavnom fotografu Odsjeka za povijest umjetnosti. Njegov status bio je reguliran *samoupravnim sporazumom* sklopljenim između Centra i Fakulteta te posebnim ugovorom.

Znanstvenoistraživački program odvijao se i u ovom razdoblju pretežno u okviru dugoročnog projekta pod nazivom »Istraživanja umjetničke baštine od antike do 20. stoljeća u SR Hrvatskoj«. Premda je tijekom triju petogodišnjih razdoblja (1976.–1980.; 1981.–1985.; 1986.–1990.) broj projekata varirao, istraživanja pojedinih tema, umjetničkih pojava ili spomenika odvijala su se u kontinuitetu, a iz godine u godinu otvarali su se novi istraživački zadaci.

Od važnijih dionica izdvajamo neke kompleksnije teme pokrenute ili dovršene tih godina, jer sve jednostavno ne bi bilo moguće ovdje niti nabrojiti. U okviru »Dokumentacijske obrade naselja« istraživali su se sljedeće teme: *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja* (N. Grujić), *Planirana izgradnja dubrovačkog područja* (M. Planić-Lončarić), *Rovinj – razvoj naselja* (B. Tadić), *Hum – razvoj naselja* (K. Horvat-Levaj), *Elafiti* (I. Prtenjak), *Povijesna jezgra Dubrovnika – sanacija i revitalizacija* (D. Stepinac), *Turistička arhitektura Lovrana* (M. Peršić), *Varaždin nakon požara* (I. Lentić-Kugli). Obradene su *povijesne urbane jezgre Dubrovnika, Karlovca, Stona, Buzeta, Huma* i drugih gradova Istre i sjeverne Hrvatske, napose u bilogorskoj, zagorskoj i gorskokotarskoj regiji te nizu drugih. Ta su istraživanja provedena uglavnom u okviru Sekcije za urbanizam s glavnim istraživačima: Marijom Planić-Lončarić, Nadom Grujić, Đurđicom Cvitanović, Katarinom Horvat-Levaj, Dianom Vukičević i arhitektima Davorinom Stepincem i Ivanom Tenšekom. Započet je rad na *Hagiotopografiji* (A. Badurina), i to najprije istarskog područja, širivši se potom na prostor čitave Hrvatske. Vršena su arheološka iskapanja *Mirina na otoku Krku* (J. Stošić). Na projektima »Sakralna arhitektura i njen inventar« te »Slikarstvo i kiparstvo 15.–19. st.« istraživane su dionice: *Illuminirani rukopisi* (A. Badurina), *Zagrebački zlatari i kovinari* (Ivan Bach), *Dubrovački zlatari* (Ivo Lentić), *Barokno slikarstvo u srednjoj Dalmaciji*, *Slikarstvo renesanse i manirizma* (Kruno Prijatelj), *Gotička sakralna arhitektura Slavonije i Gotička sakralna arhitektura Hrvatskog zagorja* (Diana Vukičević-Samaržija), *Sakralna barokna arhitektura u sjevernoj Hrvatskoj* (Đurđica Cvitanović), *Barokna arhitektura u Rijeci*, *Arhitektura 19. st u Rijeci* (Radmila Matejčić), *Urbanizam riječke luke u 19. i 20. st.* (Mihovil Andrijašević), *Minijatura u Hrvatskoj* (Anđelko Badurina), *Kamenari u Dalmaciji* (Igor Fisković), *Oltarni retabli; kiparstvo i drvorezbarstvo 17.–18. st.* (Doris Baričević); *Obrtna škola, Herman Bollé* (Željka Čorak i Ljiljana Nikolajević). Monografska obrada 19. i 20. stoljeća široko je zahvatila analizu i valorizaciju umjetničkih opusa arhitekata: *Drage Iblera* (Željka Čorak), *Huga Ehrlich* (Žarko Domljan), *Bartola Felbingera* (Lelja Dobronić), *Kune Waidmanna* (Đurđica Cvitanović), zatim ulogu *Izidora Kršnjavog* u hrvatskoj kulturi i umjetnosti (Olga Maruševski); slikara i kipara: *Ordana Petlevskog, Šime Vulasa, Frane Šimunovića, Ivana*

Razgledavanje dubrovačkih ljetnikovaca nakon obnove Dubrovnika poslije potresa, veljača 1989.
Nada Grujić i Katarina Horvat u ljetnikovcu Sorkočević u Rijeci Dubrovačkoj, 1989.

*Međunarodni znanstveni skup "Graditeljsko naslijeđe u izvangradskom prostoru",
uvodno izlaganje predsjednika ECOVAST-a Michaela Dovera u Križevcima, svibanj 1990.*

Sudionici međunarodnog skupa u Križevcima na razgledavanju obreških kleti, 1990.

Generalića (Grgo Gamulin), *Ljube Babića* i *Mirka Račkog* (Jelena Uskoković), *Miroslava Kraljevića* (Vera Horvat-Pintarić), *E. Tomaševića*, *M. Tartaglie*, *Nives Kavurić-Kurtović*, plakata *Borisa Bućana* (Tonko Maroević), *Otona Postružnika*, *Anke Krizmanić* (Ivanka Reberski), *M. Cl. Crnčića* (Božena Šurina), *M. C. Medovića*, *Ferde Kovačevića* (Vera Kružić-Uchytíl), osječkih slikara: *H. C. Hötzendorfa*; *A. Waldingera*, *D. Melkusa*, *G. Jenyja* (Oto Švajcer); nadalje, *Ruska scenografija na zagrebačkoj glazbenoj sceni* (Đurđa Kovačić), *Bio-bibliografska studija o Ljubi Karamanu* (Jagoda Marković) itd.

Zahvaljujući uključivanju u grupu izrazito prioriternih istraživanja (IPI), stimulirano financiranih od SIZ-a znanosti početkom osamdesetih godina, započinje rad na *Umjetničkoj topografiji Hrvatske* (UTH), jednom od kapitalnih zadataka povijesti umjetnosti. Riječ je o izradi nacionalnog inventara umjetničkoga naslijeđa rađenog topografskom metodom. Rad na umjetničkoj topografiji inicirao je profesor Milan Prelog duboko svjestan našega gotovo stoljetnog zaostatka na tom poslu za drugim europskim zemljama. Za izradu metodološkog "modela" izabran je grad *Koprivnica*, kao primjer grada srednje veličine višeslojnoga povijesnog razvoja na sjeveru Hrvatske. U razdoblju od 1982. do 1984. godine utvrđen je metodološki "model" pod vodstvom profesora Preloga. Terenska istraživanja koordinirale su Marija Planić-Lončarić i Mliljenka Fischer, dokumentarna snimanja arhitekture vodila je Marie Stepinac, a fotografska snimanja grada, spomenika i umjetničkog inventara obavio je Krešimir Tadić.²⁷ Potkraj razdoblja nastavlja se umjetničko-topografska obrada i daljnja razrada metode na području grada *Križevaca* i njegove okolice, obuhvativši čitavu križevačku općinu sa svim naseljima, spomenicima i njihovim umjetničkim inventarom, pod vodstvom dr. Žarka Domljana, a u realizaciji proširene ekipe suradnika.²⁸ U drugu grupu istraživanja "od posebnog regionalnog interesa" uvršten je projekt *Analiza graditeljske jezgre Šibenika*. Za njegovo prihvaćanje tražio se zainteresirani korisnik i sufinancijer. U ovom slučaju bila je to šibenska regija, a regionalna suradnja ostvarena je sa Zavodom za zaštitu spomenika kulture općine Šibenik. Projekt je tekao od 1984. godine, a glavni nositelji istraživanja bili su povjesničari umjetnosti: Biserka Tadić i Jagoda Marković, arhitekt Davorin Stepinac, fotograf Krešimir Tadić. U ekipi su sudjelovali i drugi istraživači, kao i studenti povijesti umjetnosti i arhitekture.

Usporedno s ovim redovnim ili prioriternim dugoročnim istraživanjima financiranim od SIZ-a znanosti, nastavljala se suradnja s Urbanističkim institutom SRH i odgovarajućim konzervatorskim službama na području Hrvatske.

Dokumentarna i znanstvena obrada urbanih i ruralnih cjelina i spomeničkog naslijeđa sa svrhom izrade prostornih i urbanističkih planova obuhvatila je još širi geografski prostor, koji se protegnuo gotovo na čitavu kontinentalnu Hrvatsku. Na jadranskoj obali dovršen je projekt *Gornji Jadran*; rađena je studija za projekt *Jadran III*; suradnja na području općine *Dubrovnik* nastavljena je izradom *povijesno-analitičke dokumentacije grada unutar zidina*; za potrebe PUP-a uspostavlja se u Istri suradnja na *prikupljanju građe za studiju o kulturno povijesnom razvoju Pule kroz stoljeća*; obrađuje se *Buzet* (razvoji i problemi revitalizacije staroga grada) pod vodstvom Đurđice Cvitanović i Davorina Stepinca. U kontinentalnoj Hrvatskoj ekipe Instituta za obradu urbanih

aglomeracija i spomenika arhitekture što ih je vodila Marija Planić-Lončarić sudjelovale su na izradi podloga za urbanističke planove: *Bilogore, Slavenskog Broda*, prostornog plana općine *Varaždin, Novog Marofa, Ivanca, Ludbrega, Donje i Gornje Stubice, Marije Bistrice*; surađuje se na PUP-u centra *Desinića*; radi se konzervatorska studija *Kulturno-povijesna valorizacija kompleksa bivšeg isusovačkog samostana* (danas dvorca) *u Kutjevu*, po narudžbi PPK Kutjevo (rekonstrukciju vode: Zlatko Uzelac i Davorin Stepinac). U istom voditeljskom sastavu (Z. Uzelac – D. Stepinac) započinje 1990. godine obrada *Požege* za potrebe prostornoga urbanističkog planiranja razvoja grada, što je rezultiralo jednom od napotpunijih dokumentarnih obrada urbanog tkiva grada u Hrvatskoj nakon Dubrovnika. I u tom su složenom ekipnom istraživanju sudjelovali studenti. Također 1990. godine započinju znanstvena i konzervatorsko-restauratorska istraživanja jednog od najznačajnijih srednjovjekovnih spomenika sjeverne Hrvatske - *crkve sv. Magdalene u Čazmi*. Obnovu crkve izvodi Restauratorski zavod Hrvatske, dok su konzervatorska istraživanja građevnih slojeva spomenika povjerena Josipu Stošiću, kojemu se grad Čazma odužuje za njegov doprinos proglašivši ga »počasnim građaninom«. U tom razdoblju bilježimo najintenzivniju suradnju Instituta na urbanističkim planovima *Zagreba*. Izrađuje se elaborat za revitalizaciju centra *Trnja*; sociološko-demografska studija za PUP: uređenje Gornjega grada i Kaptola; zatim istraživanje *funkcije gradskog centra i podcentra u zagrebačkom gradskom prostoru*; studija za usmjeravanje izgradnje i sanaciju *podbrežja Medvednice* te drugi projekti, u kojima sudjeluju stručnjaci Instituta za urbanizam i arhitekturu (Željka Čorak, Eugen Franković, Davorin Stepinac i dr.).

Posebno valja izdvojiti velik trud brojnih stručnjaka ovog Instituta na *obnovi Dubrovnika* i njegovih spomenika nakon katastrofalnog potresa 1978. godine. Institut je srećom iz prethodnih istraživanja raspolagao dragocjenom dokumentacijom izrađenom i prikupljenom prije potresa, ali i stručnjacima koji su već dobro poznavali spomeničku baštinu toga grada, što je sve moglo korisno poslužiti pri obnovi teško oštećenoga graditeljskog naslijeđa. Tada je Zavod za obnovu Dubrovnika angažirao ovaj Institut (tada Odjel) na sanaciji i obnovi potresom oštećenih objekata kao i čitavih dijelova grada Dubrovnika. U tu svrhu izvode se istražni radovi i dokumentarna obrada na sljedećim spomenicima: *katedrali, Kneževu dvoru, Muzičkoj školi, staroj dubrovačkoj jezgri, franjevačkom samostanu Rožat, predjelu Pustijerne, osnovnoj školi "Grad", Gundulićevoj poljani, crkvi sv. Marije, Biskupskoj palači, palači Kaboga, Restićevoj ulici, bloku Između polača 2-26, bloku oko pravoslavne crkve, ljetnikovcu Gučetić-Lazarević, ljetnikovcu Bozdari-Škaprlenda u Rijeci dubrovačkoj, benediktinskom samostanu na Lokrumu, kompleksu franjevačkog samostana na Lopudu*, provode se opsežna arheološka istraživanja *ispod katedrale i Bunićeve poljane*. Istražuje se *crkva sv. Nikole i isusovački kompleks u Stonu*, izrađuju smjernice izgradnje i prijedlog za konzervaciju staroga grada *Stona* te elaborat povijesnoumjetničke valorizacije *crkve sv. Jeronima u Slanom*. Arheološka i povijesnoumjetnička istraživanja dubrovačke katedrale, što ih je vodio Josip Stošić s arheologom Ivicom Žile, iznijela su na vidjelo kapitalne znanstvene rezultate otkrićem dviju ranijih crkava ispod današnje katedrale, što je iz temelja promijenilo spoznaje o najranijoj

urbanoj povijesti Dubrovnika. Istraživanja ostalih spomenika u svrhu obnove dala su također važne rezultate. Usmjeravao ih je i vodio Milan Prelog, a glavni istraživači bili su povjesničari umjetnosti: Anđelko Badurina, Nada Grujić, Marija Planić-Lončarić, Josip Stošić, arhitekti: Ivan Tenšek i Davorin Stepinac te fotograf–snimatelj Krešimir Tadić. Ovdje valja podsjetiti da su još prethodeća institutska istraživanja i dokumentarna arhitektonska obrada urbanoga graditeljskog naslijeđa Dubrovnika s detaljnim tlocrtom prizemnog nivoa povijesne jezgre grada (taj je grafički prikaz u ondašnjim uvjetima predstavljao pravi pothvat) poslužila kao temeljna podloga na osnovi koje je Dubrovnik upisan u UNESCO-ov registar svjetskih spomenika kulture.

Za dugogodišnju suradnju na konzervatorskim istraživanjima i doprinos zaštiti i obnovi spomenika kulture, Institutu je 1986. godine dodijeljena »Medalja Društva konzervatora Jugoslavije«.

Nakon što je u proteklom razdoblju pokrenuto izdavanje časopisa *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* (od 1983. urednik mu je Ivanka Reberski), dugo se razmišljalo o samostalnoj izdavačkoj djelatnosti, što je zapravo bila normalna reakcija na dotadašnja loša iskustva s raznim izdavačima, koji nisu mogli zadovoljiti potrebu ažurnijeg objavljivanja znanstvenih rezultata. Krajem sedamdesetih godina pokreće se u tu svrhu vlastita izdavačka djelatnost sa serijalnom edicijom »Studije i monografije Instituta za povijest umjetnosti«, čiji je urednik Tonko Maroević. Prva knjiga u toj seriji, autorice Marije Planić-Lončarić: *Planirana izgradnja na području dubrovačke Republike*, objavljena je 1980. godine. Slijede: *Drago Ibler – u funkciji znaka* (1981.), Željke Čorak; *Rovinj – razvoj naselja* (1982.), Biserke Tadić; *Sakralna gotička arhitektura u Slavoniji* (1986.), Diane Vukičević-Samaržija; *Oton Postružnik – u znaku likovne preobrazbe* (1986.), Ivanke Reberski, a serija se kontinuirano nastavljala u sljedećem periodu. Rad na umjetničkoj topografiji potaknuo je izdavanje posebne edicije »Umjetnička topografija Hrvatske«, a prva knjiga: *Koprivnica – grad i spomenici* objavljena je 1987. godine. Nedvojbeno najvažnije djelo proizašlo iz znanstvenog programa Instituta, u suizdanju s nakladničkom kućom Liber, Maticom hrvatskom i Društvom povjesničara umjetnosti, bila je prva knjiga sinteznog pregleda u ediciji »Povijest umjetnosti u Hrvatskoj«: *Barok u Hrvatskoj*, objavljena 1982. godine, čiji su autori Anđela Horvat, Radmila Matejčić i Kruno Prijatelj. Posebni svezak časopisa *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* (3–6/1982.) posvećen *Jurju Dalmatincu* zbornik je referata istoimenog simpozija, a uredio ga je Radovan Ivančević. U ovom kontekstu nije zanemarivo da je prvi *Leksikon ikonografije* (1978) nastao zahvaljujući suradnji institutskih stručnjaka, a uredio ga je Anđelko Badurina. Na likovnom opremanju institutskih publikacija uspostavljena je trajna kvalitetna dizajnerska suradnja Instituta s *Marcelom Bačićem*. Počevši od oblikovanja časopisa *Život umjetnosti*, Marcel Bačić je zaslužan što su institutska izdanja, knjige i časopis *Radovi IPU*, koje on dizajnerski uređuje, primjereno i prepoznatljivo likovno opremljeni.

No objavljeni radovi nisu bili ujedno i jedini oblik javnog predstavljanja znanstvenih doprinosa, što se potvrđivalo sve češćom praksom po kojoj su rezultati fundamentalnih istraživanja nalazili široku javnu objavu putem retrospektivnih, monografskih i

studijskih izložaba. U organizaciji Instituta za povijest umjetnosti održava se u Šibeniku (22. – 24. 9. 1975.) izložba i znanstveni skup u povodu 500. obljetnice smrti *Jurja Matejeva Dalmatinca*. Za pedesetogodišnjicu smrti *Hermana Bolléa* organiziran je znanstveni skup u Muzeju grada Zagreba (1976.), a 1980., također vezano uz ovoga velikog obnovitelja zagrebačke arhitekture krajem 19. i početkom 20. stoljeća, priređena je kulturološka izložba *Počeci obrtne škole i vizualni identitet Zagreba* u Muzeju za umjetnost i obrt. Znanstvenu pripremu i organizaciju obavila je Željka Čorak s Ljiljanom Nikolajević, a uz pomoć ostalih suradnika. U dubrovačkoj "Galeriji Sebastijan" izloženi su rezultati dugogodišnjih istraživanja Dubrovnika pod naslovom *Urbana kultura Dubrovnika* (1977.), na kojoj su izloženi arhitektonski snimci i rekonstrukcije izvedene u arhitektonskoj radionici Instituta (I. Tenšek, D. Stepinac, I. Valjato-Vrus i dr.), kao i fotografije zabilježene teleobjektivom Krešimira Tadića. Tijekom 1976. i 1977. godine u zagrebačkoj galeriji "Forum" priređene su pod naslovom "S.O.S. za baštinu" provokativne izložbe s namjerom da potaknu na razmišljanje o stanju naše baštine: *Zagreba, Stonskih zidina i Salone*. Konceptiju tih izložaba osmislile su: Željka Čorak ("S.O.S. za Zagreb") i Marija Planić-Lončarić ("S.O.S. za Ston"), uz Krešu Tadića, autora fotografija. Za tu akciju Institutu se dodjeljuje *Plaketa grada Zagreba*. Godine 1976. priređena je *retrospektiva Otona Postružnika* u Modernoj galeriji u Zagrebu (I. Reberski). Nadalje, studijskim i dokumentarnim izložbama predstavljani su rezultati obrade *povijesnoga građevnog razvoja grada Buzeta* u Buzetu (1983.), znanstvene obrade *umjetničke topografije Koprivnice* u Koprivnici, Čakovcu i Varaždinu te *Problem revitalizacije karlovačke povijesne jezgre "Zvijezde"* u Karlovcu. Primivši u donaciju fotografsku ostavštinu (negativoteku) prerano preminulog povjesničara umjetnosti i fotografa Branka Balića, priređena je u Muzeju za umjetnost i obrt 1978. godine (16.–30. 3.) *fotografska retrospektiva Branka Balića*.

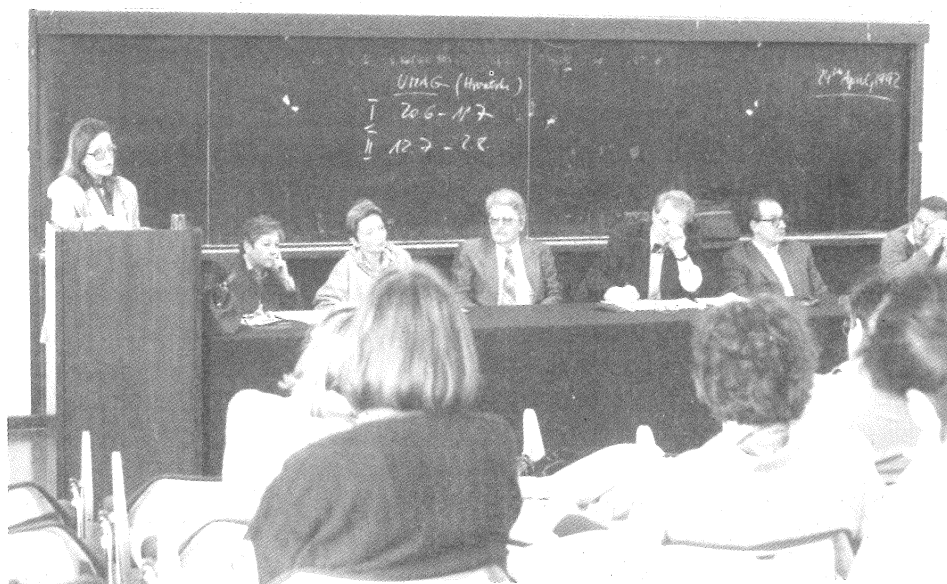
Znatna je također bila suradnja Instituta u predstavljanju *Isusovačke umjetnosti u Hrvatskoj* na izložbi i simpoziju 1989. godine, ostvarena napose zahvaljujući zalaganju i koordinaciji Đurđice Cvitanović. Također u suradnji s Institutom obavljene su pripreme za retrospektivnu izložbu slikarice *Anke Krizmanić* (Ivanka Reberski), koja je bila prava konsekracija slabo poznate umjetnice u Umjetničkom paviljonu u Zagrebu. U organizaciji Centra za povijesne znanosti održao se 1985. simpozij na temu "40 godina od oslobođenja Zagreba" uz sudjelovanje svih odjela Centra. Samostalno je pak organiziran simpozij posvećen povjesničaru umjetnosti i konzervatoru *dr. Ljubi Karamanu* (1981.), što je, s obzirom na njegovu preuzetu znanstvenu ostavštinu, Institut osjećao svojim moralnim dugom prema velikom bardu hrvatske povijesti umjetnosti. U svibnju 1990. u Križevcima je održan međunarodni znanstveni skup "Arhitektonsko naslijeđe u izvangradskom prostoru", u organizaciji Instituta, Europskog vijeća za sela i male gradove (ECOVAST) i općine Križevci. Iste godine u rujnu održavao se pod pokroviteljstvom JAZU-a u Trogiru međunarodni znanstveni simpozij i prigodna dokumentarna izložba na temu *Majstora Radovanova*. Toj izložbi dali su velik ulog institutski arhitekti Ivana Valjato-Vrus i Ivan Tenšek arhitektonskom interpretacijom Radovanova portala prema idejnim postavkama Josipa Stošića.

Posredstvom ovog Instituta, a posebnim zalaganjem mr. Miljenke Fischer, Hrvatska je već 1988. postala članicom ECOVAST-a, premda su se njegove podružnice mogle osnivati samo na državnoj razini. Koliko je to bilo važno pokazalo se u ratnim okolnostima, kad je ova ugledna europska asocijacija pomogla Hrvatskoj u stvaranju prvih kontakata s Vijećem Europe, dok još Hrvatska nije bila formalno priznata, zauzimajući se za širenje istine o ratu u Hrvatskoj.

U povijesti Instituta godina 1988. ostat će zabilježena kao prijelomna. Te je godine Institut prestao djelovati pod okriljem svojih utemeljitelja izgubivši, ovaj put trajno, preranom smrću, i drugoga svog suosnivača i čelnika profesora dr. Milana Preloga. Umro je 25. kolovoza 1988. Taj gubitak, premda nije bio iznenađan, teško je pogodio i potresao sve koji su s Prelogom blisko surađivali, ali i ostale koji su ga poznavali. Zadnjih petnaestak godina otkako se nalazio na čelu Instituta, Milan Prelog se u svijesti pojedinaca, ali i institucionalno s njime poistovjetio. Bio je to jednostavno "Prelogov Institut", a Prelog tom Institutu nije bio samo koordinator, već savjetodavni arbitar za sva znanstvena i stručna pitanja povijesti umjetnosti. Suradnicima pak u Institutu bio je više od učitelja i voditelja. Osoba iznimnoga stručnog ugleda, kao moralna vertikala ponajprije je bio svima prijatelj i duhovni oslonac. Institut i akademska javnost oprostili su se od profesora Milana Preloga 15. rujna 1988. na svečanoj komemoraciji održanoj u auli Sveučilišta u Zagrebu. O Prelogovu životnom djelu govorili su prof. dr. Radovan Ivančević u ime Odsjeka, dr. Tonko Maroević u ime Instituta te predsjednik Sabora dr. Anđelko Runjić. Na Institutu se potom osniva "Arhiv Prelog", u kojem će se trajno čuvati Prelogova znanstvena ostavština, a idući broj časopisa »Radovi Instituta za povijest umjetnosti« (12–13/1988) posvećen je "Milanu Prelogu u spomen". Prigodom predstavljanja časopisa, organizirana u Društvu sveučilišnih nastavnika 22. rujna 1989., Prelogovi suradnici evocirali su sjećanja na njegov lik i djelo.

Institut se teško ali postupno oporavljao od gubitka koji ga je zadesio, što je bilo posve razumljivo. Valjalo je nastaviti dalje bez pokroviteljske kabanice uglednih utemeljitelja, koja je još od Gamulinovih dana autoritativno davala osjećaj sigurnosti svima koji su njome bili zaogrnuti. A upravo se tada Institut ponovno nalazio pred važnim odlukama i statusnim promjenama. Već su se nazirali počeci raspada neprirodno udružene ustanove (Centra) Instituta za povijesne znanosti. Prvi poremećaji bili su izazvani izborom novog direktora, koji nije bio po volji vladajućim partijskim krugovima, osobito rigidnim u redovima Odjela za hrvatsku povijest. Bio je to neposredni povod da se nakon provedenog referenduma 1987. godine Odjel za hrvatsku povijest prvi izdvoji iz zajedničkog Instituta. U tim nimalo laganim vremenima dužnost predstojnika Odjela za povijest umjetnosti preuzela je dr. Ivanka Reberski, dugogodišnja Prelogova zamjenica i pomoćnica u obavljanju koordinacijskih i upravno-administrativnih poslova.

U tim prvim mjesecima i godinama obilježenim pribiranjem snaga primarno se nametnula potreba jačanja znanstvenih istraživačkih potencijala. Taj se cilj ostvarivao postupno vrlo temeljitim propitkivanjem i prethodnim testiranjem mladih povjesničara

Savjetovanje o obnovi ratom porušenih spomenika (Željka Čorak, Ivanka Reberski, Maja Šmalcelj, Vitomir Belaj, Radovan Ivančević, Vladimir Marković, Miljenko Domijan), travanj 1992.

Savjetovanje o obnovi ratom porušenih spomenika, travanj 1992.

umjetnosti, uglavnom na ekipnim terenskim istraživanjima te privlačenjem u Institut gotovih i već donekle potvrđenih znanstvenika. Na taj način realizirano je tijekom 1989. i 1990. godine brojnije zapošljavanje mladih povjesničara umjetnosti, što će za nekoliko godina znatno osnažiti znanstvene kapacitete Instituta. Tada su na natječaj primljeni mladi povjesničari umjetnosti: *Žarka Vujić, Danko Zelić* (1989.); *Ljiljana Kolešnik, Darja Radović Mahečić i Andrej Žmegač* (1990.). Na određeno vrijeme zaposleni su još: *Vlasta Zajec* na poslovima dokumentacije (1989., a od 1991. znanstveni novak) te *Zlatko Uzelac*, (1990., stalno zaposlen od 1991.), koji je zbog svog provjerenog konzervatorskog iskustva mogao u Institutu odmah preuzeti samostalno vođenje analitičke i dokumentarne obrade povijesne jezgre grada Požege za potrebe prostornoga urbanističkog planiranja razvoja toga grada, kao i mnoga druga. No bilo je i odlazaka iz Instituta osobito vrijednih suradnika, poput *Nade Grujić*, koja 1990. prelazi u nastavu na Odsjek za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta.

Nakon prvih demokratskih izbora u Hrvatskoj, u svibnju 1990., dr. *Žarko Domljan* odlazi iz Instituta na visoku državnu funkciju prvog predsjednika Sabora Republike Hrvatske.

Krajem osamdesetih godina započinje i velika borba za novi prostor. Odjel za povijest umjetnosti, još uvijek dijelom u podstanarstvu s Odsjekom u zgradi Filozofskog fakulteta, a dijelom zguran u montažnoj baraci s ostalim odjelima Centra, na rubu izdržljivosti zbog nemogućih radnih uvjeta, uputivši obrazloženi zahtjev SIZ-u znanosti pokrenuo je s mrtve točke rješavanje tog akutnog problema. SIZ znanosti SRH odobrio je posebnom odlukom 1989. godine sredstva za kupnju i adaptaciju poslovnog prostora (u novogradnji u Aveniji Vukovar 54) pod uvjetom da se tu zbrinu i svi preostali odjeli Centra, a ne samo povijest umjetnosti.²⁹

I konačno, 1990. godine (21. studenog), ovaj je Odjel referendumom odlučio o izdvajanju iz Centra, tj. Instituta za povijesne znanosti kako bi ponovno postao samostalnom znanstvenom ustanovom.

Deset zadnjih godina (1991. – 2001.)

U zadnjem desetljeću svog djelovanja Institut se u punom smislu te riječi institucionalizirao. Stekao je neovisan status javnog instituta, a ustrojstvom je napokon dobio fizionomiju znanstvene ustanove s ojačanim znanstvenim i infrastrukturnim potencijalima. Od početnog statusa znanstvenoistraživačke jezgre, uglavnom oslonjene na vanjske istraživače, osmišljenim popunjavanjem vlastitih znanstvenih i stručnih redova kao i unapređivanjem pratećih službi učinjen je popriličan iskorak.

Postupak za osnivanjem samostalnog instituta pokrenut je upravo u godini povijesne uspostave nove hrvatske države, u čemu ne bi trebalo tražiti simboliku.³⁰ Zahtjev upućen Ministarstvu znanosti, tehnologije i informatike u srpnju 1991., potkrijepljen »Studijom opravdanosti«, ovako obrazlaže potrebu raskida dugotrajne neprirode fuzije: "Unatoč dugogodišnjoj institucionalnoj vezi četiri, a danas samo tri

Konferencija za tisak u povodu AMAC-ove donacije kompjuterske opreme (neraspakirane na slici desno), 1992.

Demonstracija grafičke obrade nacrti za novinare na novoj kompjuterskoj opremi iz AMAC-ove donacije (Davorin Štepinac, Doroteja Jendrić, Sanja Štok, Marie Štepinac), 1992.

humanističke znanstvene discipline (povijesti umjetnosti, arheologije i filozofije), osim zajedničkih upravno-administrativnih poslova, tijekom svih ovih godina nije došlo do značajnije suradnje u smislu interdisciplinarnog prožimanja na projektima, kao ni do drugih vidova znanstvene i stručne suradnje. Nasuprot tomu Odjel za povijest umjetnosti zadržao je i dalje ulogu svojevrsne organizacijske jezgre i koordinatora znanstvenoistraživačkog rada na području nacionalne povijesti umjetnosti, koja mu je zadaća jasno zacrtana od vremena kad je djelovao kao samostalna znanstvena ustanova Sveučilišta u Zagrebu. (...) Kako je znanstvenoistraživački potencijal stalno zaposlenih suradnika Odjela za povijest umjetnosti s vremenom dosegao zakonom propisani prag, smatramo da je time otklonjen i onaj formalni razlog zbog kojega je Institut izgubio raniju samostalnost.”³¹

Rješenjem o osnivanju Ministarstva znanosti, tehnologije i informatike (od 1. listopada 1991.) Institut za povijest umjetnosti postaje samostalnom ustanovom,³² a odlukom Sveučilišta u Zagrebu iste godine stječe sveučilišni status. Istodobno je osnovan i Institut za filozofiju, dok je raniji Odjel za arheologiju u prijelaznom razdoblju ostao još kratko vrijeme pridružen Institutu za povijest umjetnosti, osamostalivši se tek iduće, 1992. godine. Za v.d. ravnateljicu novoosnovanog Instituta imenovana je dr. Ivanka Reberski (od 1. rujna 1992. ravnateljica Instituta još u dva iduća mandata), tajnikom postaje mr. Davorin Stepinac, a predsjednikom Savjeta Instituta Josip Stošić.

Problem prostora

Prvi korak prema institucionalnom konstituiranju usmjeren je prema rješavanju latentnog problema radnog prostora. Premda su mu još u upravnim strukturama SIZ-a znanosti bivše države (u sklopu Instituta za povijesne znanosti, iz kojega je netom istupio) bila dodijeljena sredstva za kupnju poslovnog prostora (Ul. grada Vukovara br. 54), koji se već tada i adaptirao za posebne namjene njegovih stručnih službi, Institut taj prostor nije dobio. U posljednji trenutak pred useljenjem, jednim pravno veoma prijepornim aktom potpisanim od Ministarstva znanosti, tehnologije i informatike i Sveučilišta u Zagrebu (od 26. kolovoza 1991.), Institutu za povijest umjetnosti, zajedno s arheologijom, jednostavno se određuje: da se namjesto u za njega kupljeni prostor useli u prostorije na III. katu i u suterenu zgrade bivšega Radničkog sveučilišta "Moša Pijade" (danas Pučko otvoreno učilište).³³ Posebno odobrenim sredstvima izvršene su adaptacije Institutu namijenjenih prostorija za njegove specifične potrebe te je prikladno opremljen i namješten radni prostor ukupne zapremnine od preko 500 metara kvadratnih, koji se sastoji od: upravno-administrativnog odjela, studijskih kabineta, knjižnice s posebnim arhivima, informatičkog odjela, arhitektonskog odjela s planotekom i crtaonicom, fototeke i fotografskog laboratorija. U arhitektonskom odjelu i fotolaboratoriju ostvareni su gotovo optimalni uvjeti, dok su potrebe ostalih odjela, napose knjižnice, fototeke i studijskih kabineta ubrzo prerasle postojeće prostorne okvire. Idejnu i izvedbenu provedbu uzorne adaptacije, primjerene i složenim potrebama i spomeničkom značaju objekta, jednog od najkvalitetnijih ostvarenja poslijeratne javne arhitekture novijeg dijela Zagreba, preuzeo je i uspješno obavio arhitekt Davorin Stepinac, dugogodišnji pomoćnik ravnatelja za tehničke službe Instituta.

Pred razorenom crkvom u Voćinu (Sandra Križić Roban i Ivanka Reberski), lipanj 1992.

Na kninskoj tvrđavi, nakon oslobođenja Knina (Ivanka Reberski i Josip Stošić), svibanj 1996.

Preseljenje Instituta (1. travnja 1992.), koje je vidljivo naznačilo novo razdoblje njegova djelovanja, obilježeno je skromnom prigodnom svečanosti u novim prostorijama 5. lipnja 1992. u prisutnosti brojnih suradnika i uzvanika, među kojima je posebno dirljiv bio ponovni susret članova Instituta s njegovim utemeljiteljem prof. dr. Grgom Gamulinom. On je tom prilikom prvi i zadnji put posjetio Institut nakon svoga prisilnog umirovljenja.

Dodijeljene prostorije bile su, doduše, kvalitetnije i površinom veće, ali nisu dane Institutu u vlasništvo, već na trajno korištenje, o čemu je sklopljen Ugovor o korištenju (1991.). Tim činom Institut je jednostavno razvlašten, u korist Instituta za filozofiju, u čije vlasništvo prelaze i dijelovi kupljenog prostora za potrebe ovog Instituta i Instituta za arheologiju. Tu nepravdu pokušalo se ispraviti nekoliko godina poslije, kad je zalaganjem Ministarstva znanosti i tehnologije u Zakon o pučkim otvorenim učilištima unesen poseban član po kojemu "danom stupanja na snagu tog zakona Institut za povijest umjetnosti zajedno s Institutom za arheologiju i Hrvatskim studijima postaje vlasnikom dijelova zgrade koje stvarno posjeduje i koristi".³⁴ No, stečeno vlasništvo nije se moglo formalno ostvariti zbog nerazriješenoga sudskog spora između legalnih sljednika bivšega Radničkog sveučilišta "Moša Pijade", koji je doveden do Ustavnog suda uvjetovao konačnim poništenjem prava na vlasništvo.³⁵ Od trajnog korisnika, potom suvlasnika, Institut ponovno dolazi u poziciju nesigurnog zakupnika. Tako se neriješeno pitanje institutskog prostora produžuje i dalje u nedogled, jer niti postojeće stanje nije optimalno rješenje, koje bi moglo trajnije zadovoljiti razvojne planove Instituta.

Institut u ratu

Početak samostalnog djelovanja Instituta pada u najteže i najsudbonosnije vrijeme velikosrpske agresije na Hrvatsku, u kojoj su brutalno razarani hrvatski povijesni gradovi i spomenici. Od prvih stradavanja spomenika u istočnoj Slavoniji, u Iloku i Erdutu, kad se jasno razotkrila ratna strategija agresora, koji se okomio na spomenike kulture, svjedočanstva stoljetne opstojnosti Hrvata, ovaj Institut nije mogao ostati nezainteresirano po strani, već se vrlo agilno uključio u razotkrivanje osvjedočenog kulturocida. Aktivno uključivanje Instituta, kao i individualna istupanja pojedinih njegovih članova, bio je čin sudioništva u zajedničkoj nevolji. Suočavanje s nesagledivim posljedicama ratnih razaranja sililo je na djelovanje. Odmah je upućen prosvjed glavnom počinitelju ratnih šteta, Saveznom sekretarijatu za narodnu obranu, a o tome su informirani međunarodni forumi.³⁶ Prve apele za spas kulturne i prirodne baštine uputio je Institut za povijest umjetnosti međunarodnim organizacijama – ECOVAST, Vijeće Europe, Europa Nostra.³⁷ Apel upućen ECOVAST-u, s kojim je Institut prije početka rata djelatno surađivao, zalagao se za pokretanje konkretnih akcija oko informiranja internih članova, ostalih međunarodnih asocijacija i šire inozemne javnosti o karakteru rata u Hrvatskoj, koje su urodile donošenjem nekoliko deklaracija i rezolucija. Već u rujnu 1991. godine, dakle na samom početku rata, predsjedništvo ECOVAST-a ishodilo je u Vijeću Europe mr. Miljenki Fischer, tadašnjoj potpredsjednici

ECOVAST-a, izvještavanje u dva njegova komiteta Parlamentarne skupštine (Komitet za okoliš i Komitet za kulturu) o razornim posljedicama ratnih stradanja u Hrvatskoj. Valja podsjetiti da u tom trenutku Hrvatska još nije bila službeno priznata država i nije mogla oficijelno nastupiti pred europskim forumima, pa je to bilo prvo izvještavanje o razmjerima počinjenih šteta. Rasprava je rezultirala posebnom deklaracijom "*Written Declaration No. 213 on the Built and Natural Heritage of Croatia*".³⁸ Nadalje, te je godine na zamolbu Instituta za povijest umjetnosti Generalna skupština ECOVAST-a provela »raspravu o Hrvatskoj« uz izvještavanje mr. Miljenke Fischer i dr. Ivanke Reberski. "*Nakon izvoještaja o ratu u Hrvatskoj, posebno o stanju kulturne, tradicijske i prirodne baštine te patnjama civilnog stanovništva, uslijedila je neočekivano angažirana rasprava*", a potom je donesena »Rezolucija o Hrvatskoj«, koja oštro osuđuje "*brutalnu agresiju protiv Hrvatske*"³⁹ i to u vrijeme dok su još svi uvjerljivo tvrdili kako se u Hrvatskoj vodi "građanski rat". Ugledni britanski konzervatori i savjetnici za arhitekturu i njezino očuvanje John Sell i Jane Wade, članovi ECOVAST-a, pridružili su se u ljeti 1992. godine ekipi Instituta (uz potporu Britanskog konzulata i Ministarstva kulture) u obilasku ratom razorenih krajeva istočne Slavonije sve do Valpova i prvih obrambenih linija u Nuštru, dok je rat još žestoko trajao na ovim prostorima. Nakon povratka u Englesku njihova izlaganja, potkrijepljena neposrednim doživljajima i autentičnim svjedočenjem, postigla su snažne reakcije u stručnim krugovima.

Sve te pojedinačne i zajedničke aktivnosti Instituta u ratnim uvjetima i briga za teško stradalu spomeničku baštinu, sabrane su u svojevrsnom »ratnom dnevniku« i objavljene 1993. u posebnom broju časopisa *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* posvećenom »Spomenicima u ratu«.⁴⁰ U proljeće 1992. godine Institut je inicirao i održao u prostorijama Pučkoga otvorenog učilišta »raspravu o ratnim štetama na spomenicima i njihovoj obnovi«, na kojoj je sudjelovalo oko stotinjak povjesničara umjetnosti, konzervatora i muzealaca iz cijele Hrvatske. Još u tijeku rata Institut je ponudio Upravi za zaštitu kulturnih dobara Ministarstva kulture svoju stručnu pomoć na utvrđivanju i sanaciji šteta na spomenicima, sudjelujući kasnije konkretno u obnovi pojedinih spomenika, ali u mnogo manjoj mjeri no što je to bilo moguće. Razlozi tomu danas su teško dokučivi. Nadalje, na poziv organizacijskog odbora kolokvija Ivanka Reberski održala je izlaganje o ratnoj umjetnosti i otporu hrvatskih umjetnika protiv agresije (*Creativity against Violence*) na »XVIII. Coloquio Internacional de Historia del Arte: Arte y Violencia« održanom u Meksiku u jesen 1994. godine. I drugi suradnici Instituta sudjelovali su na stručnim i znanstvenim skupovima u zemlji i inozemstvu svjedočeći o razornim ratnim štetama na spomenicima u Hrvatskoj (Željka Čorak, Miljenka Fischer, Darja Radović, Zlatko Uzelać).

Još jedna velika gesta solidarnosti iz ratne kronike ne bi smjela biti zaboravljena. Riječ je o dragocjenoj donaciji bivših hrvatskih sveučilištaraca iz Amerike (AMAC-a, točnije njegova ogranka za Novu Englesku na Yale University, New Haven, Connecticut), koju je Institutu pribavio prof. dr. Radovan Ivančević za vrijeme boravka i obilaska američkih sveučilišta 1992. godine. Na njegovu inicijativu gospođa Marija Banac, predsjednica Društva prijatelja bivših studenata Sveučilišta u Zagrebu organizirala je

prikupljanje sredstava u visini od 40.000 US\$ za nabavu informatičke opreme, koja je stigavši iz Amerike znatno pripomogla unapređenju napose grafičke obrade arhitektonske dokumentacije spomenika. Donacija je bila toliko vrednija jer je došla u pravom trenutku, kad je opremljenost Instituta više nego skromna, a financijske mogućnosti za nabavu opreme svedene na minimum.

Djelovanje u novim uvjetima

Preseljenjem u novi prostor 1. travnja 1992. nastupilo je novo poglavlje u tridesetogodišnjoj kronici Instituta. Znatno poboljšani uvjeti omogućili su razvitak i širenje svih segmenata osnovne znanstvene i popratnih djelatnosti. Konačno su došla na red pitanja daljnjeg pomlađivanja znanstvenog kadra, što je bio preduvjet za samostalno obavljanje trajnoga znanstvenoistraživačkog programa, što će sljedećih godina postati i imperativ novih zakonskih okvira. Institut će te okvire ubrzo zadovoljiti.

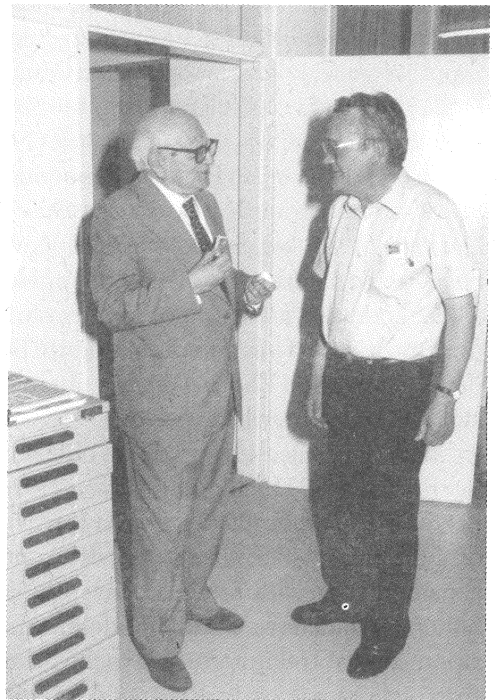
Od 1991. do 2001. godine na institutskim projektima zapošljavaju se novi istraživači u zvanju novaka: *Vlasta Zajec* i *Ljiljana Kolešnik* (postaju novaci 1991.), *Sandra Križić Roban* (1992.), *Damir Demonja* (1993. dolazi preko projekta prof. dr. Ive Maroevića), *Ratko Vučetić* (1997.), *Petar Prelog* (1998.), *Vlatka Stagličić*, *Ana Plosnić* i *Daniel Premerl* (2000.). Osim novaka znanstvena struktura Instituta ojačava dolaskom formiranih znanstvenika: dr. *Marije Stagličić*, docentice na Filozofskom fakultetu u Zadru (1991.), dr. *Milana Pelca* docenta Filozofskog fakulteta u Zagrebu (1993.), mr. *Mirjane Repanić-Braun*, asistentice iz Arhiva za likovne umjetnosti HAZU (1997.), dr. *Radoslava Tomića*, uglednog konzervatora i ugovornog docenta Filozofskog fakulteta u Zadru (1998.), mr. *Irene Kraševac*, kustosice Muzejsko-galerijskog centra (2000.). U stručnim odjelima zapošljavaju se: knjižničarka *Ljiljanka Cibanić* na mjestu voditelja knjižnice (1993.), *Milan Drmić*, fotograf i voditelj foto-laboratorija (1993.); *Ivana Haničar*, arhitektica (1996.), *Marinka Fruk*, voditeljica dokumentacije (1997.). Izmjenjuju se informatičari: *Eva Kuruc*, *Kruno Barišić* i *Kristijan Bahun*; računovotkinje: *Jasna Kovač*, *Marta Danilović* i *Goranka Švagel*; administratorice: *Mirjana Posilović-Vedak* i *Irena Makarun*; vozači: *Goran Mik* i *Igor Pavlek*. Obavljajući kraće vrijeme (ugovorno) tajničke poslove mr. *Branka Kanceljak* neposredno nakon osnivanja (1991.) organizacijski je uredila administraciju Instituta, a 1992. godine otvara se stalno radno mjesto tajnika Instituta na koje dolazi povjesničarka umjetnosti *Lada Kavurić* s mjesta tajnice Društva arhitekata. Stečenim i iskustvom i predanošću *Lada Kavurić* postaje ubrzo desna ruka ravnatelju u vođenju složenih stručnih i organizacijskih poslova.

Nekoliko vrijednih suradnika odlazi u mirovinu: *Marija Planić-Lončarić* (1992.), *Biserka Tadić* (1993.), *Eugen Franković* (1996.), *Miljenka Fischer* (1997.), *Đurđa Kovačić* (1999.) i *Josip Stošić* (2000.). *Đurđa Kovačić*, koja je kao prva zaposlenica od samog osnutka živa memorija Instituta, odlaskom u mirovinu nije napustila Institut, kojemu je na različitim zaduženjima posvetila cijeli svoj radni vijek, već požrtvovno dalje honorarno radi na redakcijskim i dokumentacijskim poslovima i time nenadomjestivo ispomaže slabo ekipiranu izdavačku djelatnost Instituta. U međuvremenu prerana smrt otela nam je još dvije izuzetne suradnice *Mariju Planić-Lončarić* i *Miljenku Fischer*

*Doajeni na danu Instituta: Đurđica
Cvitanović, Lelja Dobronić i Željko Jiroušek,
5. lipnja 1992.*

*Grgo Gamulin prilikom prvog posjeta
Institutu nakon prisilnog umirovljenja s
Anđelkom Badurinom, 5. lipnja 1992.*

te *Krešimira Tadića*, koji je kao suradnik s fakultetskog Odsjeka vodio institutski fotolaboratorij i fotografski pratio cjelokupni istraživački rad Instituta od njegovih najranijih početaka.

Dr. *Željka Čorak* obavljala je jedno vrijeme dužnost savjetnice za kulturu predsjednika države, ne napuštajući svoje radno mjesto u Institutu, a *Zlatko Uzelac* je 2000. godine imenovan pomoćnikom ministra za prostorno uređenje, stavivši svoje radno mjesto u mirovanje do isteka mandata.

Stupanjem na snagu Zakona o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti 1993. godine Institut za povijest umjetnosti postaje javna znanstvena institucija nad kojom je Republika Hrvatska stekla osnivačka prava.⁴¹ Ministarstvo znanosti i tehnologije potom je iste godine imenovalo Upravno vijeće Instituta u sastavu: prof. dr. *Miljenko Jurković* (predsjednik), prof. dr. *Igor Fisković* i dr. *Marija Stagličić*, članovi. Funkciju predsjednika Znanstvenog vijeća obnaša dr. *Tonko Maroević* neprekidno od 1993. godine.

Prvo projektno razdoblje devedesetih godina (1991.–1995/6.) nije unijelo nikakve bitne novine u organizaciji znanstvenih istraživanja. Nastavljao se desetljećima uhodan znanstveni rad na projektima, a to je ujedno značilo nastavak uske suradnje s Odsjekom za povijest umjetnosti u zajedničkom planiranju, koordiniranju i ostvarenju istraživačkih projekata, koji su se i dalje izvodili preko Instituta. U tom prijelazu na novu zakonsku regulativu u funkciji je bilo 14 projekata prijavljenih 1991. godine, a vodili su ih podjednako institutski i fakultetski znanstvenici. To su: »Umjetnička topografija Hrvatske«, voditelj dr. *Anđelko Badurina*; »Povijest naselja i oblikovanje prostora Hrvatske«, voditelj dr. *Marija Planić-Lončarić*, nastavlja dr. *Marija Stagličić*; »Srednjovjekovna umjetnost od 9. do 16. st. u kontinentalnoj Hrvatskoj«, voditelj dr. *Diana Vukičević-Samaržija*; »Umjetnička baština Istre«, voditelj prof. dr. *Igor Fisković*; »Renesansa u Hrvatskoj«, voditelj prof. dr. *Radovan Ivančević*; »Tipologija barokne arhitekture u Hrvatskoj«, voditelj prof. dr. *Vladimir Marković*; »Likovne pojave u hrvatskoj umjetnosti od 1850. do 1950.«, voditelj dr. *Ivanka Reberski*; »Arhitektura 19. i prve pol. 20. st. – stil i grad«, voditelj dr. *Željka Čorak*; »Suвременa hrvatska arhitektura od 1970. do danas«, voditelj prof. dr. *Ivo Maroević*; »Odabrani problemi iz slikarstva Dalmacije od 14. do 20. st.«, voditelj dr. *Kruno Prijatelj*; »Zlatarstvo Hrvatske«, voditelj dr. *Ivo Lentić*; »Imago hominis«, voditelj prof. dr. *Vera Horvat-Pintarić*; »Dubrovnik – modifikacija urbanog tkiva i tipologija stambene arhitekture u 15. i 16. st.«, voditelj dr. *Nada Grujić*; »Arhitektura i slikarstvo na zadarskom području od 16. do 18. st.«, voditelj dr. *Marija Stagličić*.

Novi program i ustroj Instituta

Sukladno novom Zakonu i Nacionalnom programu znanosti dokidaju se u institutima 1996. godine projekti i uvodi »program trajne istraživačke djelatnosti« razrađen po tematskim skupinama. Izvršenje programa zasniva se od tada na istraživačima iz matične institucije i ponekom vanjskom suradniku iz neznanstvenih ustanova. Na taj način, mimo naše volje, definitivno je poremećena dotad neraskidiva veza s Odsjekom

Studentska ekipa na terenu u Požegi pod vodstvom Zlatka Uzelca (prvi zdesna) i Davorina Stepinca (treći s lijeva odostraga) u predahu, 1993.

Promocija knjige »Unjetnička topografija Križevaca« 1993. Promotori: Katarina Horvat-Levaj, Željka Čorak, Ivanka Reberski, Žarko Domljan, Ferdinand Meder, Miljenka Fischer, Anđelko Badurina.

Josip Stošić, Diana Vukičević-Samaržija (autorica) i Radovan Ivančević na promociji knjige »Gotska sakralna arhitektura Hrvatskog zagorja«, 1993.

za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta. Zakon je odredio prijavljivanje istraživačkih projekata preko matičnih ustanova. Tako je konačno silom zakona prekinuta jedna od rijetkih i primjernih suradnji na prožimanju znanstvenog i nastavnog rada između instituta i fakulteta, koje se preko ovog Instituta pomno njegovalo i razvijalo puna tri i pol desetljeća.

Nakon provedenog natječaja krajem 1996. godine, započeo je rad na »programu trajne istraživačke djelatnosti« pod vodstvom direktora programa dr. Ivanke Reberski. Njime se nastojala dugoročno odrediti istraživačka orijentacija Instituta na prioritete znanstvene zadatke povijesti umjetnosti. Definirani program naslovljen »Umjetnička topografija i umjetnička baština Hrvatske« cjelovito je objedinio širok vremenski raspon hrvatske umjetnosti u pet tematskih skupina: *Umjetnička baština od antike do novog vijeka* (voditelj dr. Diana Vukičević-Samaržija), *Graditeljska baština od 16. do 19. st.* (voditelj dr. Marija Stagličić), *Graditeljska baština 19. i 20. st.* (voditelji dr. Željka Čorak / dr. Darja Radović Mahečić), »*Slikarstvo i kiparstvo od 16. do 20. st.* (voditelj dr. Ivanka Reberski), *INDOK baza umjetničke baštine Hrvatske* (voditelj dr. Anđelko Badurina). Program je usmjeren sinteznom zaokruživanju i topografskom prikazu hrvatske umjetnosti. Istražuju se nedovoljno vrednovane pojave, ličnosti i spomenici, a sve tematske skupine "odrađuju" pripadajući tematski segment na izradi »umjetničke topografije« konkretnog područja (regije, županije, općine ili grada) koje je trenutačno u obradi.

Program trajne istraživačke djelatnosti bio je ujedno i temelj za razradu unutarnjeg ustroja Instituta i radnih mjesta, definiranih posebnim aktima 1997. godine. Na tome se s velikim zalaganjem uz ravnateljicu angažiralo Upravno vijeće Instituta. U skladu s novim ustrojem rad Instituta odvija se po odjelima, znanstvenoistraživačkim jedinicama i stručnim službama. Odjel stručnih službi sačinjavaju: arhitektonska, fotografska, bibliotečna i arhivska, informacijsko-dokumentacijska i upravno-računovodstvena služba. Stručne službe opslužuju i prate osnovnu znanstvenu djelatnost Instituta te su organizacijski i sadržajno usmjerene toj primarnoj zadaći. Formirane već ranije, stručne su službe u ovom periodu primjerenije opremljene, premda neke još uvijek nisu doseglye optimalne uvjete, poput knjižnice, koja djeluje bez čitaoničkog prostora, ili fototeke, koja je posve neprikladno smještena u prostorijama fotolaboratorija.

Po prihvaćanju ustroja Instituta (1997.) pokrenut je postupak za izbor znanstvenika Instituta u znanstvena zvanja. Izborni natječaj okončan je tek krajem 1998. godine izborom devet znanstvenika u viša znanstvena zvanja. U međuvremenu je još šest istraživača uspješno napredovalo u znanstvena zvanja, pa je tako, doseglyuši 15 znanstvenika u istom polju znanosti, Institut 1999. godine ispunio uvjete za provođenje izbora u znanstvena zvanja.

Već je spomenuto kako je u tom razdoblju znatno unaprijeđena znanstvena i tehnička infrastruktura. Posebno se to odnosi na informatičko opremanje svih stručno-tehničkih jedinica kao i znanstvenika za njihov stručni ili studijski rad. Kako bi sada već povelik informatički sustav mogao uspješno funkcionirati i komunicirati, izvršeno

Dio autorske ekipe izložbe »Sveti trag« prilikom posjete kardinala Franje Kuharića (s lijeva na desno: Tugomir Lukšić, Ivo Lentić, Zlatko Kauzlarić-Atač, msgr. Juraj Jezerinac, biskup Đuro Kokša, kardinal Franjo Kuharić, Josip Stošić, Ivanka Reberski, Bruno Šeper, msgr. Antun Škvorščević (sadašnjim požeškim biskupom), Mirjana Repanić-Braun, Željko Troha, Diana Vukičević-Samaržija, Ante Sorić, Dragan Dokić), rujan 1994.

Josip Stošić tumači kardinalu i biskupima srednjovjekovnu dionicu na izložbi »Sveti trag«, 1994.

je njegovo interno umrežavanje i priključivanje na Internet. Institut je danas ustanova-članica Hrvatske akademske i istraživačke mreže (CARNet). Za održavanje sustava namješten je informatičar (*Kristijan Bahun*), koji ujedno u suradnji sa znanstvenicima i stručnim suradnicima programira manje ili testne baze podataka. Izrada središnje baze podataka za povijest umjetnosti u Hrvatskoj nalazi se u fazi dovršetka »izvedbene dokumentacije«, kojega je autor Ljiljana Kolečnik. U potpunosti je tako informatiziran rad bibliotečne, fototečne i planotečne obrade publikacija i dokumentacije Instituta, nadalje knjigovodstveno i administrativno poslovanje, a najveći je napredak postignut uvođenjem programa za grafičku obradu arhitektonske dokumentacije, koja se danas isključivo kompjutorski izrađuje i prezentira. Dakako, u tu je opremu najviše i uloženo. Sva preostala raspoloživa sredstva projekata, hladnog pogona ili vanjskih ugovora ulažu se u opremu, a jedan dio odvaja se i za izdavačku djelatnost. Sustavnost toga planiranja i ulaganja u opremu i informatizaciju vidljivo se odrazuje u interpretativnoj obradi i predstavljanju istraživačkih znanstvenih rezultata, a informacije se izmjenjuju i preko nedavno otvorene WEB stranice Instituta (uređuju je Ivana Haničar, Irena Kraševac i dr.).

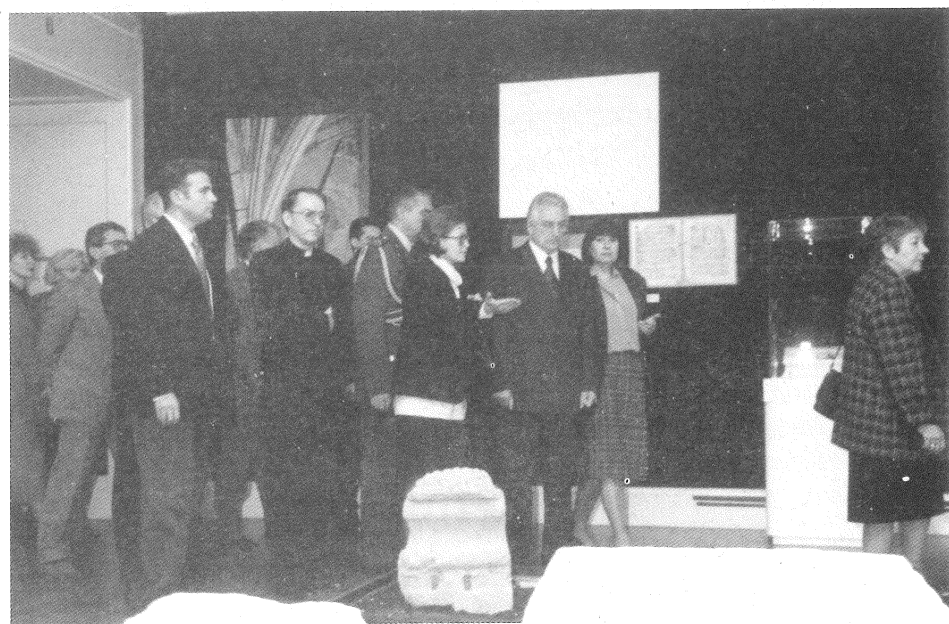
U ožujku 1999. g. Ministarstvo znanosti ponovno je, po treći puta, imenovalo dr. Ivanku Reberski ravnateljicom Instituta na mandat od četiri godine. Zadnji sastav Upravnog vijeća, imenovanog 2001. godine, sačinjavaju: prof. dr. Miljenko Jurković, predsjednik; dr. Diana Vukičević-Samaržija i prof. dr. Vladimir Marković, članovi.

U razdoblju od 1995. do 1999. godine, po ovlaštenju i za potrebe Ministarstva kulture, Institut je kao »ustanova visoke stručne razine« obavljaio stručna vještačenja i davao mišljenja u vođenju drugostupanjskog postupka zaštite spomenika kulturne baštine.

Znanstveni rad

Tijekom zadnjih desetak godina planirana istraživanja na projektima ili na programu ostvarivala su se unutar pojedinih tema prema utvrđenim prioritetima. Uz brojne objavljene znanstvene radove (samo u zadnje četiri godine objavljeno je 40 knjiga: monografija, zbornika ili jednako vrijednih kataloga), prikupljena je golema dokumentarna građa arhitektonskih snimaka i fotografija na terenskoj i arhivskoj obradi graditeljskog naslijeđa i pokretnog inventara, koja se u dokumentaciji stručno obrađuje i sistematizira.

Rad na »Umjetničkoj topografiji Hrvatske«, koja prerasta u serijalnu publikaciju, rezultirao je objavom umjetničke topografije: *Križevci i njegova okolica*, 1993. (ur. Žarko Domljan), *Ludbreg – Ludbreška Podravina*, 1997. (ur. Katarina Horvat-Levaj, Ivanka Reberski), *Trogirska slikarska baština 15. do 20. stoljeća*, 1997. (Radoslav Tomić) te dovršenjem *Hagiotopografije Hrvatske*, u pripremi za CD Rom (Anđelko Badurina). U vrijeme sastavljanja ove kronologije, dovršava se za sustavna topografska znanstvena obrada umjetničkog naslijeđa na prostoru Krapinsko-zagorske županije, što je dosad, s obzirom na zahvaćeni prostor od 31 općine, najopsežniji zahvat na tom zadatku. Nastavak topografske obrade protegnuo se već i na dio Varaždinske županije, na općinu

Mirjana Repanić-Braun tumači kardinalu baroknu dionicu na izložbi »Sveti trag«, 1994.

Posjet predsjednika Republike dr. Franje Tuđmana izložbi »Sveti trag«, 1994.

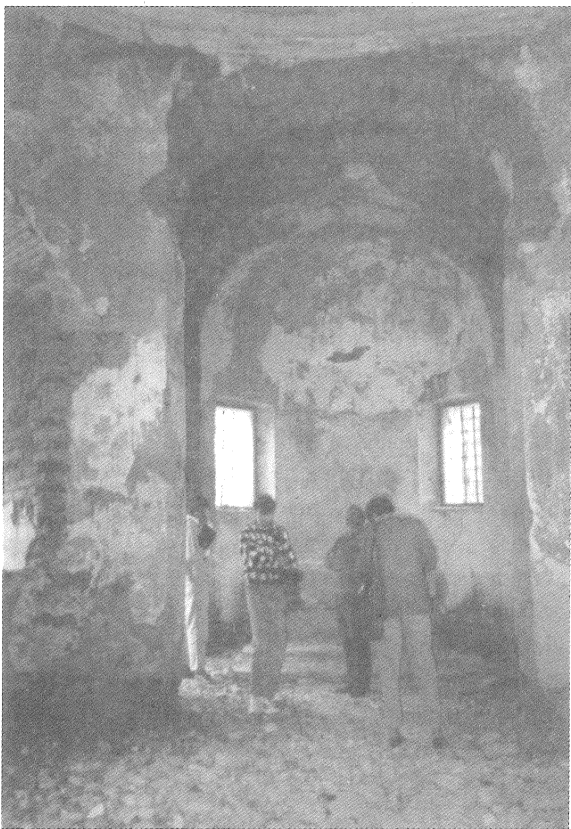
Ivanec. Na području splitske i zadarske regije te u crkvama požeške biskupije provodi se inventarizacija slikarskog i pokretnog inventara, kao podloga za buduću umjetničku topografiju tih regija.

U svladavanju tog zadatka od nacionalne važnosti došlo je u posljednjem razdoblju do znatnog pomaka. On se ponajprije očituje u objedinjavanju svih znanstvenika u Institutu, koji se bave istraživanjem naselja, nepokretnih i pokretnih spomenika te umjetničkog inventara, na zajedničkom ekipnom radu topografske obrade umjetničke baštine. Sada u tom poslu sudjeluju gotovo svi istraživači Instituta i u tome je očita razlika od prethodnih dionica koje su izvođene uz puno veće angažiranje vanjskih suradnika. K tome valja naglasiti da je upravo rad na umjetničkoj topografiji očigledan pokazatelj nastupa nove generacije znanstvenika, koja se odgovorno i samozatajno prihvatila tog prioritetnog zadatka i preuzela u svoje ruke njegovo izvođenje uz tek neznatnu koordinaciju direktora programa. Ta generacijska smjena ne očituje se samo u radu na umjetničkoj topografiji. Ona je vidljiva na svakom koraku u izvršenju znanstvenog, istraživačkog ili izdavačkog programa Instituta. Vidljiva je i u angažiranom, požrtvovnom, pa donekle i ambicioznom odnosu prema radu i ispunjenju znanstvenih obveza. Iz dana u dan upravo iz svježih istraživačkih redova dolaze nove ideje za proširenjem i otvaranjem novih polja istraživačke i ostalih djelatnosti Instituta.

Istraživanja graditeljskog naslijeđa (ponajviše uz doktorate, magisterije ili konzervatorske studije) dala su vrijedne rezultate na osvjetljavanju povijesnog razvoja urbanog tkiva gradova: *Zagreba* (»Zagrebačka zelena potkova«, Snješka Knežević; »Radnička naselja u Zagrebu nastala između dva svjetska rata«, Darja Radović Mahečić; »Kanoničke kurije zagrebačkog kaptola 17. i 18. st.«, Sandra Križić Roban); *Šibenika* (»Postanak i urbani razvoj Šibenika u srednjem vijeku«, Danko Zelić; »Urbanistička transformacija Šibenika od 1860. do 1918.«, Jagoda Marković); *Požege*, gdje je izvršena dosad najpotpunija analiza i dokumentarna obrada svih građevina povijesne jezgre s detaljnim konzervatorskim smjernicama (Zlatko Uzelac i Davorin Stepinac); *Slavonskog Broda* (rekonstrukcija Zvrđe, znanstveno i dokumentarno elaboriranje graditeljske povijesne jezgre, Zlatko Uzelac, Davorin Stepinac i dr.); *Ludbrega* (analitička obrada urbane jezgre te profano i crkveno graditeljstvo); *Dubrovnika* (»Barokne palače u Dubrovniku«, Katarina Horvat-Levaj), *Zadra* (klasicistička arhitektura, Marija Stagličić); nadalje: *Ogulina*, *Raše*, *Valpova*, *Otočca* te *Krapine* i ostalih naselja na području Krapinsko-zagorske županije (Ratko Vučetić). Sustavno se proučava »sakralna i profana arhitektura Zadra i zadarskih otoka« (Marija Stagličić).

Doktorskim radovima obrađeni su dosad manje poznati spomenički korpusi: »Franjevačka sakralna arhitektura Hrvatskog primorja« (Damir Demonja), »Drvena sakralna skulptura 16. i 17. st. u Istri« (Vlasta Zajec), »Barokno slikarstvo Hrvatske franjevačke provincije Sv. Ćirila i Metoda« (Mirjana Repanić-Braun). Za velike retrospektivne izložbe detaljno su istraženi sakralni spomenici i njihov inventar u sklopu isusovačke i franjevačke baštine, Zagrebačke nadbiskupije te historicistička arhitektura Zadra i zadarskih otoka.

*Ekipa Instituta u devastiranoj
grobnjoj kapeli obitelji Drašković u
Križančiji (Ludbreška Podravina),
1995.*

*Pripreme za izložbu »SOS za
graditeljsko naslijeđe Ludbreške
Podravine« u kapeli Presvete krvi
Isusove dvorca u Ludbregu, 1995.*

I u ovom se razdoblju gusto nadovezala veoma uska interakcijska suradnja Instituta s konzervatorskim i urbanističkim ustanovama te državnim i lokalnim upravama na obnovi kulturnih spomenika. Riječ je o znanstvenoj i dokumentarnoj interpretaciji kulturnog naslijeđa za izradu urbanističkih i prostornih planova. Najopsežnija povijesnoumjetnička analiza i konzervatorska dokumentacija izrađena je za *zaštićenu cjelinu grada Požege*. Taj dugotrajni ekipni rad povjesničara umjetnosti i arhitekata, dovršen 1995. godine za potrebe PUP-a grada Požege, elaboriran je u opsežnoj konzervatorskoj studiji od 13 elaborata. Istraživanja su vodili Zlatko Uzelac i Davorin Stepinac, uz brojne suradnike i studente. Po uzoru na Požegu rađena je i *konzervatorska studija povijesne jezgre Slavenskog Broda*, a veliko zanimanje europskih stručnjaka pobudila je *rekonstrukcija Brodske tvrđe*, koju je vodio Zlatko Uzelac. Godine 1992., u jeku Domovinskog rata, Institut sudjeluje u konzervatorskoj studiji za PUP centra *Valpovo*, kojom se, nažalost, neuspješno pokušala spasiti povijesna urbana jezgra od naleta suvremene devastacije. Godine 1995. radi se konzervatorska studija povijesne jezgre grada *Ogulina*, uz mnogo veće razumijevanje lokalnih organa (Zlatko Uzelac, Željka Čorak, Davorin Stepinac). Državna uprava za zaštitu kulturne baštine i Ministarstvo obnove uključili su Institut u obnovu *Stona* nakon ratnih šteta (Davorin Stepinac i Ivan Tenšek). U poslijeratnoj obnovi ratom postradalih naselja i pojedinačnih spomenika Institut je odmah spremno ponudio svoju stručnu i znanstvenu pomoć sudjelujući pretežno u obnovi sakralnih spomenika dubrovačkog područja, zatim u Slavoniji te na karlovačkom i slavonskobrodskom području. Prilikom primijenjenih istraživanja za konzervatorske studije i obnovu došlo se do znanstveno relevantnih spoznaja na vrijednim spomenicima arhitekture, od kojih su neki visoke spomeničke vrijednosti, kao što je to ponajprije srednjovjekovna crkva *sv. Magdalene u Čazmi*, gdje su nastavljena ranije započeta istraživanja prvotnoga srednjovjekovnog sloja crkve, zatim su istraženi srednjovjekovna crkva *sv. Vinka i Ilije na Meraji u Vinkovcima*, crkva *Sv. Duha u Požegi* s otkrićem romaničkog portala, *benediktinski samostan na Mljetu*, barokna palača *Srijemske županije u Vukovaru*, samostan *sv. Vlaha i Knežev dvor u Pridvorju*, gdje su istraživanja omogućila rekonstrukciju prvotnoga renesansnog stanja, *benediktinski samostan sv. Jakova u Dubrovniku*, nadalje, parohijska crkva *sv. Nikole u Karlovcu*, dvorac *Patačić-Rauch u Donjem Martijancu*, a nisu zanemareni niti manje značajni spomenici poput kapele *sv. Wolfganga u Vukovoju nad Klenovnikom*, kapele *sv. Benedikta u Hrastovlju*, crkve *sv. Martina u Donjem Martijancu* i dr. Istraživanja navedenih spomenika vodili su i izvodili znanstvenici i arhitekti: Josip Stošić, Diana Vukičević-Samaržija, Katarina Horvat-Levaj, Đurđica Cvitanović, Zlatko Uzelac, Davorin Stepinac, Ivan Tenšek, Marie Stepinac i Ivana Valjato Vrus.

Rad na umjetničkoj topografiji Hrvatske također je djelomično sufinanciran iz jedinica lokalne uprave na čijem se terenu evidentiraju spomenici. Dosadašnja iskustva suradnje s općinskim ili županijskim organima u Koprivnici, Križevcima, Ludbregu i najnovija u Krapinsko-zagorskoj županiji te Varaždinu i Ivancu, bila su višestruko produktivna postigavši gotovo svugdje pojačano zanimanje i brigu za kulturnu baštinu.

Na simpoziju o Jurju Kloviću u HAZU, jesen 1998. (Andrej Žmegač, Katarina Horvat-Levaj, Sergio Longhin, Mirjana Repanić-Braun, Ivanka Reberski, Marija Stagličić, Sanja Cvetnić, Jagoda Marković, Ioan Golub, Pietro Benozzi, Danko Zelić, Milan Pelc)

»Dani Cvita Fiskovića«, Badija 1998. (Tonko Maroević, Danko Zelić, Katarina Horvat-Levaj, Ivana Valjato Vrus, Igor Fisković, Ivan Tenšek)

Promocija knjige Milana Preloga »Studije o hrvatskoj umjetnosti«, 1996. (promotori: Anđelko Badurina, Ivo Babić, Ivanka Reberski, Nada Grujić, Radovan Ivančević)

Tamo gdje je to bilo nužno, predavanjima i didaktičkim izložbama isprovocirali smo svijest lokalnih vlasti i građana o potrebi čuvanja spomeničke baštine.

Istraživanja slikarstva i kiparstva rezultirala su objavljivanjem i javnim predstavljanjem zaokruženih poglavlja hrvatske likovne povijesti. Proučen je *utjecaj hrvatsko-čeških veza u doba Karla IV. i u tom svjetlu djelatnost majstora kipara* o čemu je izviješteno na međunarodnom skupu u Mađarskoj (Diana Vukičević-Samaržija). Velik pomak postigla su istraživanja posve nedodirnutih poglavlja *hrvatske grafike od prvih početaka do 20. stoljeća* (Milan Pelc), kao i razvoja *hrvatskog plakata 20. stoljeća* (Lada Kavurić). Revalorizirani su dosezi stilskih pravaca i tendencija s kraja 19. i prve polovice 20. stoljeća: *počeci hrvatske likovne "moderne"* i »*Hrvatski salon 1898.*«; europski usporedive *realističke tendencije dvadesetih godina*, a djelomično i *apstraktne tendencije pedesetih godina* (Tonko Maroević i Ivanka Reberski); *sakralno slikarstvo i kiparstvo: isusovaca, franjevac i Zagrebačke nadbiskupije*, u okviru kojih je po prvi put vrednovan sakralni umjetnički inventar 20. stoljeća; razrješavani su brojni "atributivni problemi" baroknog i klasicističkog slikarstva i kiparstva u Dalmaciji i sjevernoj Hrvatskoj (Radoslav Tomić, Mirjana Repanić-Braun). Kronološki je prikazana i kritički interpretirana *Hrvatska likovna kritika pedesetih godina* (Ljiljana Kolečnik).

Monografskom obradom upotpunjen je uvid i provedena revalorizacija nedovoljno istraženih antologijskih opusa hrvatskih umjetnika: arhitekata – *Viktora Kovačića, Slavka Löwyja* (Darja Radović Mahečić); grafičara: *Martina Kolunića Rote, Natalea Bonifacija, Jurja Julija Klovića* (Milan Pelc); kipara: *Vojina Bakića, Koste Angeli Radovanija* (Tonko Maroević); slikara: *Anke Krizmanić, Vesne Sokolić, Milana Berbuča, Ive Režeka, Brune Bulića, Tonke Petrić* (Ivanka Reberski), *Mirona Makanca, Vladimira Varlaja, Marina Tartaglie, Nevenke Đorđević, Nives Kavurić-Kurtović, Šime Perića, Ante Kaštelančića* (Tonko Maroević); *Vilka Gecana, Ede Murtića, Nikole Reiserera* (Zvonimir Maković), *Josipa Seissela* (Marijan Susovski) itd. Istraženi i rekonstruirani opusi navedenih umjetnika predstavljeni su na retrospektivnim izložbama i interpretirani u opsežnim monografijama ili katalogima izložaba.

Priprema velikih povijesnih pregleda hrvatske umjetnosti odvijala se u suradnji s Nakladom "Naprijed" (danas "Naklada Ljevak"), koja je još osamdesetih godina, s dvije knjige profesora Grge Gamulina (*Hrvatsko slikarstvo XX. stoljeća*) uvrstila ediciju »Povijest umjetnosti u Hrvatskoj« u svoj izdavački program. Devedesetih godina Institut je surađivao na pripremi kronološki prve knjige ove serije: *Prapovijesna umjetnost*, 1998. (autora: Stojana Dimitrijevića, Nives Majnarić-Pandžić i Tihane Težak-Gregl) te sljedećih knjiga iz pera profesora Grge Gamulina: *Hrvatsko slikarstvo XIX. stoljeća, Hrvatsko slikarstvo na prijelazu XIX. u XX. stoljeće* (1995.) te *Hrvatsko kiparstvo XIX. i XX. stoljeća* (1999.).

Izdavačka djelatnost Instituta u ovom je razdoblju osobito intenzivna. Redovito izlaze oba časopisa: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* i *Život umjetnosti*. U ovom potonjem (*Životu umjetnosti*) dinamično se smjenjuju mlade uredničke snage dajući i tematski i vanjskim izgledom časopisu određeni autorski biljeg. Do 1999. časopis uređuje Darja Radović Mahečić, a od 2000. njegovo uređivanje preuzima Sandra Križić

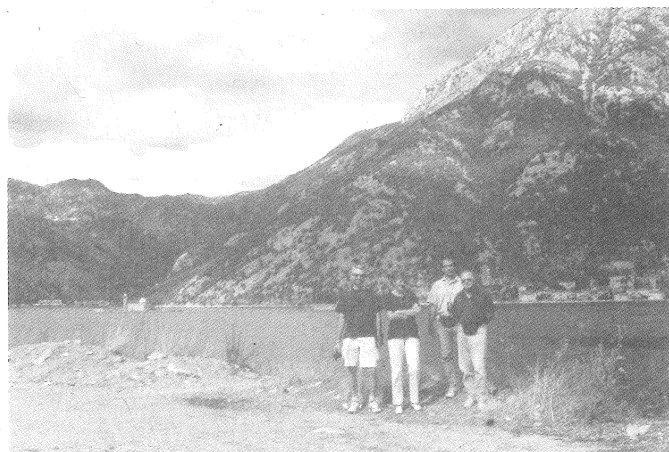
Ljetna "dežurna" ekipa u Institutu za pomrčine sunca ljeti 1999. (Marie Stepinac, Goranka švagel, Ratko Vučetić, Katarina Horvat-Levaj, Đurđa Kovačić)

Otvorenje izložbe Kreše Tadića u Muzeju za umjetnost i obrt, jesen 2000.

Posjet Boki Kotorskoj, 2001. (Andrej Žmegač, Katarina Horvat-Levaj, Daniel Premerl i Ioan Tenšek).

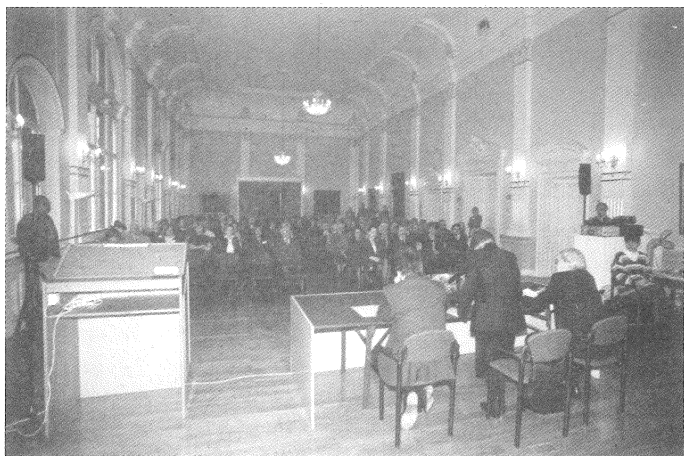
Roban u suradnji s Petrom Prelogom. Radove IPU uređuje stalni uređivački odbor s glavnom urednicom Ivankom Reberski i tajnikom Andrejem Žmegačem (neko vrijeme zamjenjuje ga Lada Kavurić). U serijalnom izdanju Instituta »Studije i monografije« sustavno se objavljuju, samostalno ili u suradnji s drugim izdavačima, dovršene tematske dionice istraživačkog programa ili monografije hrvatskih umjetnika kako slijedi: *Prisutnost i odjeci ruske scenografije na zagrebačkoj glazbenoj sceni: 1918.–1940.* (Đurđa Kovačić); *Biblija priprostih* (Milan Pelc); *Ladanjska arhitektura dubrovačkog područja* (Nada Grujić); *Anka Krizmanić* (Ivanka Reberski); *Gotičke crkve Hrvatskog zagorja* (Diana Vukičević-Samaržija); *Renesansa u Zagrebu* (Lelja Dobronić); *Klasicizam u Zadru* (Marija Stagličić); *Realizmi dvadesetih godina* (Ivanka Reberski); *Natale Bonifacio* (Milan Pelc); *Illuminirani rukopisi* (Anđelko Badurina); *Kapela sv. Stjepana u Zagrebu* (Ana Deanović); *Slavko Löwy: sustvaratelj hrvatske moderne arhitekture* (Darja Radović Mahečić); *Tonka Petrić* (Ivanka Reberski); *Bastioni kontinentalne Hrvatske* (Andrej Žmegač); *Dubrovačke barokne palače* (Katarina Horvat-Levaj); *Ivo Režek – realizam kao slikarska konstanta* (Ivanka Reberski).

Za »Enciklopediju hrvatske umjetnosti« izrađena je *Bibliografija knjiga, kataloga i zbornika iz povijesti umjetnosti citiranih u enciklopediji*, koja je objavljena u drugom svesku enciklopedije 1996. godine (ur. Ivanka Reberski i Ljiljanka Cibran). Time je struka povijesti umjetnosti dobila vrijedan instrumentarij koji je bitno nedostajao u radu. Riječ je o relevantnoj bibliografiji za koju se može reći da u velikoj mjeri pokriva temeljne publikacije svoga područja, s obzirom na to da su uz pojedine natuknice u enciklopediji citirana sva bitna djela od značenja za našu umjetnost.

Sredinom devedesetih na inicijativu Milana Pelca Institut pokreće novu serijalnu ediciju namijenjenu objavljivanju temeljnih tekstova svjetske i domaće teorije umjetnosti i likovne kritike. Edicija izlazi od 1995. godine pod zajedničkim naslovom »Mala biblioteka Instituta za povijest umjetnosti: Teorija – Kritika«, a uređuje ju i odabire tekstove dr. Milan Pelc. U toj seriji objavljuju se također likovne kritike. Dosad su priređene zbirke kritika, studija i zapisa *Radoslava Putara* (ur. Ljiljana Kolečnik) i *Antoanete Pasinović* (ur. Sandra Križić Roban). Osim toga, za druge izdavače prevedeni su antologijski tekstovi teorije umjetnosti: H. Wölfflina, *Temeljni pojmovi povijesti umjetnosti* (prev. Milan Pelc), B. Zevija, *Kako gledati arhitekturu* (prev. Željka Čorak); A. Erlande Brandenburga, *Katedrala* (prev. Danko Zelić); *Bečka škola povijesti umjetnosti* (prev. Snješka Knežević).

Uz sudjelovanje brojnih vanjskih suradnika, Institut je izvršio znanstvenu i stručnu pripremu velikih retrospektivnih izložaba sakralne umjetničke baštine sufinanciranih iz drugih izvora, ponajprije Ministarstva kulture i gradskih fondova. Najvažniji kompleksni izložbeni projekti bili su: *Sveti trag – Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije* u Muzeju Mimara, 1994. (konceptcija: Željka Čorak, koordinacija: Ivanka Reberski i Đurđica Cvitanović) te *Mir i dobro – umjetničko naslijeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda* u Klovićevim dvorima, 2000. (koordinacija: Marija Mirković).⁴² Dio projekta *Sveti trag* bila je multimedijaska prezentacija izložbe na računalnoj mreži CARNet, priređena u suradnji Instituta, Ministarstva znanosti i

*Otvorenje I. kongresa
hrvatskih povijesničara
umjetnosti, Zagreb, 15.
studenog 2001.*

*Tihomil Stahuljak,
doajen struke, otvara I.
kongres hrvatskih
povijesničara umjetnosti
u Zagrebu 15.
studenog 2001.*

*U predahu kongresnih
izlaganja (Tonko
Maroević, Radovan
Ivančević, Ivan
Prtenjak, prvi arhitekt
Instituta), 2001.*

tehnologije RH i Sveučilišnog računskog centra.⁴³ U okviru međunarodne suradnje na projektima Pentagonale Institut je koordinirao hrvatsku dionicu »Itinerera srednjovjekovnog baroka« (koordinatori Vladimir Marković i Đurđica Cvitanović). Zaokružena poglavlja hrvatske umjetnosti, umjetničkih grupacija i fenomena predstavljena su na izložbama: *Realizmi dvadestih godina u hrvatskom slikarstvu – magično, klasično, objektivno* u Umjetničkom paviljonu 1994. (Ivanka Reberski); *San i krik – likovna umjetnost Židova u Hrvatskoj*, Galerija Klovićevi dvori, 2000. (Tonko Maroević); *Štafelajno slikarstvo na području Krapinsko-zagorske županije*, Muzeji Hrvatskog zagorja, 2000. (Mirjana Repanić-Braun); *Plakat u Hrvatskoj*, Umjetnički paviljon, 2000. (Lada Kavurić); nadalje su obrađene pojedine dionice na izložbama: *Isusovačka baština u Hrvata*, Klovićevi dvori (1992.); *Proštenjarske crkve Hrvatskog zagorja* (1995.); *Crtež u znanosti* (1998.); *Tisuću godina hrvatskog kiparstva* (1997.); *I Croati – cristianesimo, arte e cultura*, Rim-Vatikan (1999/2000.); *Historicizam u Hrvatskoj*, Muzej za umjetnost i obrt (2000.). U znak upozorenja na katastrofalno stanje dvoraca, crkava i kulturnog okoliša na području Ludbregu održana je u Ludbregu izložba *SOS za kulturnu i prirodnu baštinu Ludbregu Podravine* (1995.). U povodu obilježavanja 500. obljetnice rođenja *Jurja Julija Klovića* priređena je u suradnji s HAZU izložba i međunarodni simpozij posvećen tom najvećemu hrvatskomu renesansnom grafičaru i iluminatoru (koordinacija i izložba: Milan Pelc). Za vrijeme održavanja skupa »Dani Cvita Fiskovića« priređena je izložba *Istraživanja Instituta za povijest umjetnosti u Korčuli 1965/1966.* (1999.). Prihativši ulogu koordinatora, ostvareno je zapaženo sudjelovanje Hrvatske na međunarodnoj izložbi *Shaping the Great City 1890–1937*, koja se održavala tijekom 1999. i 2001. u Pragu, Montrealu, Los Angelesu i Beču (koordinacija Darja Radović Mahečić). Institutski istraživački program dao je također građu za niz monografskih retrospektiva i manjih studijskih izložaba održanih u Umjetničkom paviljonu, Domu HDLU-a, Galeriji Klovićevi dvori i drugim manjim izložbenim prostorima u Zagrebu i Splitu. Godine 2000. održana je u Muzeju za umjetnost i obrt, u znak sjećanja, izložba *Fotografije Krešimira Tadića*, dugogodišnjega vjernog suradnika i suputnika gotovo svih institutskih terenskih i monografskih istraživanja.

Znanstvenici Instituta sustavno izlažu svoja novo stečena saznanja na brojnim domaćim i međunarodnim znanstvenim skupovima, a u samostalnoj organizaciji ili suorganizaciji Institut je priredio više znanstvenih simpozija od kojih ističemo: znanstveni skup »Isusovci i Požega«; »Isusovačka baština u Hrvata«; znanstveni skup o »revalorizaciji kiparskog djela Antuna Augustinčića«; međunarodni skup u Bujama »Buzetski dani«; međunarodni skup »Juraj Julije Klović i crtež – minijatura – grafika« u povodu 500. obljetnice Klovićeva rođenja zajedno s Hrvatskom akademijom znanosti i umjetnosti. U Društvu povjesničara umjetnosti održana je rasprava na temu »devastiranog stanja spomenika u Krapinsko-zagorskoj županiji«.

Spomenuto je već kako se prebacivanjem projekata kolega i suradnika s Odsjeka za povijest umjetnosti na njihovu matičnu ustanovu prekinulo tridesetpetogodišnje zajedničko djelovanje na polju znanstvenih istraživanja, no to nije posve dokinulo

Sudionici zadnjeg dana kongresa pred Muzejom Mimara, 2001.

Završni pozdrav na kraju kongresa 17. studenog 2001. (Ivanka Reberski, Milan Pelc, Radovan Ivančević, Tonko Maroević)

suradnju Odsjeka i Instituta. Ovoga puta interakcija je krenula obrnutim smjerom. Sada je Odsjek uključio znanstvenike Instituta u svoj nastavni i mentorski rad na poslijediplomskom, ali i dodiplomskom studiju. Osim na Filozofskom fakultetu, znanstvenici Instituta sudjeluju u redovnoj nastavi drugih fakulteta i akademija.⁴⁴ Tako se nove znanstvene spoznaje institutskih istraživanja ulijevaju u nastavu i predaju mlađim generacijama, a poneki student stječe prvu praksu u terenskom ili dokumentarnom radu u Institutu.

Potkraj 2001. godine (15. do 17. studenog) u suradnji s Društvom povjesničara umjetnosti Institut organizira »I. kongres hrvatskih povjesničara umjetnosti«, a njegov moto »Sto pedeset godina povijesti umjetnosti u Hrvatskoj« naznačuje intencije sagledavanja stanja, dosadašnjih postignuća, propusta i problema u širokom rasponu povjesnoumjetničkog djelovanja: u znanosti, kulturi, nastavi, teoriji i likovnoj kritici, medijima te konzervatorskoj i muzejskoj praksi.

Kad se sve dosad učinjeno ovako sabere i k tome pribroji još niz manje značajnih, ali jednako zdušno obavljenih zadataka, koji ovdje nisu mogli biti navedeni, onda možemo zaključiti da četrdesetogodišnja bilanca i nije nezadovoljavajuća. Svjesni činjenice kako ovaj Institut, po svojoj opremljenosti, po prostornoj i infrastrukturnoj uvjetovanosti, ne ispunjava potpuno našu predodžbu središnje institucije otvorene svima koji se bave proučavanjem hrvatske povijesti umjetnosti, ostavljamo da taj zacrtani optimum i značaj dosegnu neka bolja nadolazeća vremena.

Ivanka Reberski

¹ Vidi: *Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu*. Zagreb, 1969.

² Nada GRUJIĆ. *O radu Odjela za povijest naselja i prostornu organizaciju Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu*. »Život umjetnosti«, 1971, 15/16, str. 221-223.

³ Grgo GAMULIN. *Istraživanja povijesti umjetnosti 19. i 20. stoljeća u Hrvatskoj*. »Život umjetnosti«, 1971., 15/16, str. 215-221.

⁴ Sastanak na kojem je konstituiran Institut za povijest umjetnosti i arheologiju održan je u prostorijama Odsjeka za povijest umjetnosti dana 26. siječnja 1961. Sastanak je započeo u 19,30, a završio u 20 sati. Sastanku su prisustvovali iz Odsjeka za arheologiju: prof. dr. Duje Rendić-Miočević, asistent dr. Stojan Dimitrijević i asistent dr. Marin Zaninović, a iz Odsjeka za povijest umjetnosti: prof. dr. Grgo Gamulin, doc. dr. Milan Prelog, dr. Željko Jiroušek, viši stručni suradnik Tihomil Stahuljak, stručni suradnik Branko Balić, asistent Radoslav Putar, asistent Radovan Ivančević i asistentica Marija Planić Lončarić. Pod toč. 1. pročitana su Pravila Instituta, a nakon toga su članstvu Instituta pristupili svi prisutni i opravdano odsutni nastavnici obaju odsjeka; pod toč. 2. izabrani su: predstojnik Instituta (prof. dr. Grgo Gamulin), pročelnici odjela (prof. dr. Duje Rendić-Miočević Arheološkog odjela i doc. dr. Milan Prelog Odjela za povijest umjetnosti), tajnici sekcija (u Odjelu za povijest umjetnosti: doc. dr. Milan Prelog, Tihomil Stahuljak i prof. dr. Grgo Gamulin) te je formiran kolegij Instituta u sastavu: prof. dr. Grgo Gamulin, prof. dr. Duje Rendić-Miočević, doc. dr. Milan Prelog, viši struč. surad. dr. Vladimir Miroslavić, asistent dr. Stojan Dimitrijević i stručni suradnik Tihomil

Stahuljak; pod toč. 3. definiran je status vanjskih članova i vanjskih suradnika Instituta (iz »Zapisnika« konstituirajuće sjednice; u Pismohrani Instituta broj 1/1961 od 26. I. 1961.).

– Institut je upisan u »registar naučnih ustanova« pod registarskim brojem "37" (Rješenje Savjeta za naučni rad broj 712-1961 od 16. IX. 1961.).

⁵ Izvod iz »Pravila Instituta za povijest umjetnosti i arheologiju« potvrđenih na Fakultetskom savjetu Filozofskog fakulteta 15. prosinca 1960. (Pismohrana Instituta br. 17/1961, 11. II. 1961.)

⁶ Odluku o izboru predstojnika Instituta za povijest umjetnosti i arheologiju potvrdio je Filozofski fakultet 28. ožujka 1961. Uprava Instituta (predstojnik Instituta i pročelnici odjela) potvrđena je na sjednici Vijeća Filozofskog fakulteta 27. rujna 1961., a tu je odluku potvrdio Savjet Fakulteta 28. rujna 1961.

⁷ *Institut za povijest umjetnosti*. U: »Spomenica u povodu proslave 300-godišnjice Sveučilišta u Zagrebu«, Zagreb, 1969., str. 679-681.

⁸ Na konstituirajućoj sjednici imenovani su stalni članovi i pročelnici triju sekcija Odjela za povijest umjetnosti novoosnovanog Instituta. Vidi: bilj. 4.

⁹ U najranijoj fazi djelovanja Institut je razvio intenzivnu suradnju izravno ugovarajući konzervatorska ili druga primijenjena istraživanja ili pak putem vanjskih suradnika sa: Urbanističkim institutom SRH u Zagrebu, Jugoslavenskim institutom za zaštitu spomenika kulture u Beogradu, zavodima za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, Dubrovniku, Rijeci, Splitu, Varaždinu, Osijeku i Sarajevu, Modernom galerijom, Strossmayerovom galerijom i Galerijom suvremene umjetnosti, Povijesnim muzejem i Gliptotekom u Zagrebu, muzejima u Splitu, Puli, Poreču, Rijeci, Varaždinu, Likovnim arhivom JAZU, Institutom za društvena istraživanja itd.

¹⁰ Profesor dr. Milan Prelog obavljao je honorarno dužnost direktora Konzervatorskog zavoda NRH od 1. siječnja 1952. do 1954., kad je podnio ostavku zbog dosljednoga principijelnog stava za očuvanje integriteta ekosustava slapova Krke.

¹¹ Nada GRUJIĆ, nav. dj. u bilj. 2.

¹² Vidi: Nada GRUJIĆ. *Metode istraživanja starih urbanih aglomeracija – Dubrovnik*. »Radovi Instituta za povijest umjetnosti«, 1972., 1-2, str. 7-11.

¹³ U istraživanjima i izradi dokumentacije Dubrovnika sudjelovali su povjesničari umjetnosti: Marija Planić-Lončarić, Tonko Maroević, Igor Fisković, Nada Grujić, Josip Stošić, Anđelko Badurina; studenti: Ivo Babić, Tonko Karaman, Flora Maroević i Maja Nodari; arhitekti: Ivan Prtenjak, Ivan Tenšek, Davorin Stepinac, Dragutin Medvedec, Zdravko Mahmet te studenti arhitekture; fotografi: Krešimir Tadić, Ante Rendić i Ivica Cokol.

¹⁴ U monografskim istraživanjima umjetnika 19. i 20. stoljeća prvih godina uz prof. dr. Grgu Gamulina sudjelovali su: Anka Bulat-Simić, Dimitrije Bašičević, Boris Kelemen, Željko Grum, Radoslav Putar, Vera Kružić-Uchytel, Kruno Prijatelj, Boris Vižintin, Josip Vrančić, Vinko Zlamalik, Đurđica Cvitanović, Nada Šimunić, Vesna Novak-Oštrić, Smail Tihić, Ana Adamec, Lelja Dobronić, Eugen Franković, Nevenka Bezić, Olga Maruševski, Božena Šurina, Božidar Gagro, Mirjana Gvozdanović, Žarko Domljan, Duško Kečkemet, Ivo Maroević.

Podrobnije o tim istraživanjima vidi u: Grgo GAMULIN, nav. dj. u bilj. 3.

¹⁵ Vidi: Ivanka REBERSKI. *Popis radova 1961/1972. Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu*. »Radovi Instituta za povijest umjetnosti«, 1972., 1-2, str. 136-146.

¹⁶ Prijedlog o razdvajanju Instituta za povijest umjetnosti i arheologiju prihvaćen je na Savjetu Filozofskog fakulteta 15. svibnja 1965. na temelju zaključaka VIII. redovne sjednice Fakultetskog vijeća od 8. svibnja 1961. Pod brojem 59/1-1965. od 21. svibnja 1965. Filozofski fakultet donosi Odluku o osnivanju Instituta za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta. Postupak njegove registracije okončan je 31. prosinca 1966. godine.

¹⁷ Odluku o pokretanju postupka za prijelaz na status sveučilišnog instituta donijela je Uprava Instituta na sjednici od 29. prosinca 1967. i Radna zajednica na sjednici od 23. siječnja 1968. godine. Molba za prijelaz na status sveučilišnog Instituta upućena je Savjetu Sveučilišta

26. siječnja 1968. Savjet Sveučilišta u Zagrebu donio je Odluku o osnivanju Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu na sjednici održanoj 13. lipnja 1968.

¹⁸ Navedeni zaključak Savjeta za naučni rad od 15. listopada 1967. objavljen je u *Informaciji o problematici mreže naučnih institucija u SRH* na str. 70, sastavljenoj za Izvršno vijeće i Sabor SRH. U Zaključku je doslovno "izražen zahtjev da se status Sveučilišnog instituta dade također Institutu za povijest umjetnosti Filozofskog fakulteta", a na osnovi u tekstu navedenog obrazloženja, tj. "zato što pokriva cijelo područje historije umjetnosti ...".

¹⁹ Citirani navod sadržan je u čl. 3. Odluke o Institutu za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu, donesene na sjednici Savjeta Sveučilišta 19. lipnja 1968.

²⁰ Kako Filozofski fakultet nije više od Sveučilišta dobivao sredstva za institute, ustegnuo im je financijsku pomoć koju je dotad pružao, te su tako stalno zaposleni suradnici, koji su dotad dobivali plaću preko Filozofskog fakulteta, praktički ostali bez redovnih prihoda.

²¹ Nada GRUJIĆ, nav. dj. u bilj. 2.

²² Devedesetih godina obnovljen je ugovor o zakupu kuće u Grožnjanu s Općinom Grožnjan. Kako se zbog neodržavanja kuća sve više devastirala, uprava Instituta pokrenula je 2000. godine razgovore s Općinom Grožnjan o mogućoj kupnji, što bi bio uvjet za dobivanje sredstava od Ministarstva znanosti za njezinu obnovu. Budući da osim privatnika ne postoji mogućnost kupnje kuće u Grožnjanu, Institut je krajem 2000. godine raskinuo ugovor o zakupu.

²³ Nakon događaja 1971. i odstranjenja prof. dr. Grge Gamulina s Filozofskog fakulteta i mjesta direktora Instituta, u upravnim tijelima društvenog odlučivanja raspravljalo se o opstanku Instituta, a od represija i eventualnog dokidanja spasila ga je samo činjenica što je financijsko poslovanje bilo besprijeorno i što su svi vanjski suradnici i nastavnici, počevši od ravnatelja, radili bez ikakve naknade.

²⁴ Prijedlog o osnivanju Centra za povijesne znanosti razrađen je tijekom 1973. i početkom 1974. godine i trebao je prvotno objediniti tri instituta povijesnih disciplina: Institut za hrvatsku povijest, Institut za povijest umjetnosti i Institut za arheologiju.

– Sveučilišna skupština Sveučilišta u Zagrebu na svojoj sjednici od 28. svibnja 1974. donijela je Odluku o osnivanju radne organizacije Centra za povijesne znanosti u Zagrebu (pod br. 01-573/3-1974).

– Centar u osnivanju upisan je u sudski registar 5. lipnja 1974., a kao radna organizacija Centar za povijesne znanosti sa solidarnom odgovornošću OOUR-a registriran je u sudski registar 1975. pod brojem 1643.

– Odluka Instituta za povijest umjetnosti o udruživanju u Centar donesena je na sjednici Radne zajednice 31. listopada 1974. godine, a Institut je kao osnovna organizacija udružena u Centar (OOUR Institut za povijest umjetnosti) upisan u sudski registar 17. lipnja 1975.

– Na sjednici Sveučilišne skupštine Sveučilišta u Zagrebu održane 25. travnja 1975. donosi se Odluka o udruživanju Centra za povijesne znanosti s OOUR-ima u Sveučilište. Tom odlukom Centar i njegovi instituti stekli su status sveučilišne ustanove. Institut za povijest umjetnosti delegirao je u Sveučilišnu skupštinu Eugena Frankovića, a u Znanstveno-nastavno vijeće Anđelka Badurinu.

Krajem 1976. ukidaju se OOUR-i, a raniji instituti postaju odjeli Centra.

Odjeli Centra donose i sklapaju Samoupravni sporazum o obavljanju zajedničkih poslova.

²⁵ *Elaborat o društveno-ekonomskoj opravdanosti osnivanja radne organizacije Centra za povijesne znanosti* (01-573/2-1974) na osnovu kojega je Skupština Sveučilišta donijela odluku o osnivanju (1974.), te koji je priložen uz akte za upis organizacije u osnivanju u sudski registar (vidi bilj. 24).

²⁶ Miljenko JURKOVIĆ. *Odsjek za povijest umjetnosti*. U: »Filozofski fakultet Sveučilišta u Zagrebu – Monografija«, Zagreb, 1998., str. 137-150.

²⁷ Izrazito prioritarno istraživanje »Umjetnička topografija Hrvatske – Koprivnica: izrada "modela"« prihvaćeno je i odobreno temeljem posebnog natječaja SIZ-a znanosti 1982., a

realizacija projekta trajala je dvije godine (1982.-1984). Glavni voditelj istraživanja bio je prof. dr. Milan Prelog, terensku organizaciju vodile su: dr. Marija Planić-Lončarić i mr. Miljenka Fischer, a pojedine dionice ostvarili su uz njih: dr. Milan Kruhek, dr. Ivy Lentić Kugli, dr. Diana Vukičević-Samaržija, prof. dr. Dragutin Feletar i prof. dr. Igor Karaman. Dokumentarna snimanja vodili su: arhitektica Marie Stepinac i fotograf Krešimir Tadić.

²⁸ Projekt »Umjetnička topografija Hrvatske: Križevci grad i okolica« izvodio se od 1988. do 1993. pod vodstvom dr. Žarka Domljana, knjiga je objavljena 1993., a istraživanja su realizirali: Žarko Domljan, Anđelko Badurina, Miljenka Fischer, Katarina Horvat-Levaj, Doris Baričević, Vladimir Bedenko, Neven Budak, Đurđica Cvitanović, Dragutin Feletar, Ivo Lentić, Ksenija Marković, Olga Maruševski, Mirjana Repanić-Braun, Željko Tomičić, Andrej Žmegač; grafički prilozi: Marie Stepinac; fotografije: Krešimir Tadić.

²⁹ Na podneseni zahtjev Odjela za povijest umjetnosti, koji je poduzeo prve korake oko rješavanja poslovnog prostora, SIZ znanosti SRH na sjednici od 20. srpnja 1989. donosi Odluku, kojom se odobravaju sredstva za kupnju i adaptaciju poslovnog prostora na III., IV. i V. katu poslovne novogradnje u Aveniji Vukovar 54 (Ur. br. arhive Instituta: 412/1989, 17. 8. 1989.). Premda je zahtjev za kupnju prostora podnio Odjel za povijest umjetnosti, i prethodno poduzeo sve korake na pronalaženju novogradnje na pogodnoj lokaciji, blizu Filozofskog fakulteta, što je bilo važno, odluka SIZ-a znanosti uvjetovala je da se u taj prostor zbrinu i ostali odjeli tadašnjeg Instituta za povijesne znanosti (filozofija i arheologija). U "cilju" funkcionalnijeg i trajnijeg prostornog rješenja svih institucija, koje su se u međuvremenu razdvajale i osamostalile, ta je odluka još u tijeku gradnje objekta, ali već u novoj hrvatskoj državi, preinačena u skladu s (posve prijepornim) zaključcima Ministarstva znanosti i Sveučilišta u Zagrebu. Jednim, u najmanju ruku čudnim, dopisom Ministarstvo znanosti od 10. travnja 1991., između ostalog, izjavljuje: "... slažemo se da se u novoizgrađene prostore preseli Odjel za povijest filozofije, a da se za sve ostale odjele predviđa adaptirani prostor u zgradi bivšeg Sveučilišta 'Moša Pijade'. Na taj način svi odjeli dobivaju prostraniji smještaj...". U istom smislu doneseni su "Zaključci sa sastanka na Sveučilištu dana 23. kolovoza 1991. godine". Na taj način novoizgrađeni je prostor u Aveniji Vukovar 54 dodijeljen za smještaj "proširene djelatnosti" novosnovanog Instituta za povijest filozofije, dok je Institutu za povijest umjetnosti, s tada još pridruženim arheolozima, određen smještaj u zgradi bivšega Radničkog sveučilišta "Moša Pijade". Useljenjem u taj novoadaptirani prostor (na III. katu, dijelom u suterenu: fotolaboratorij i skladišni ekonomat, današnjega Pučkog otvorenog učilišta) 1. travnja Institut je stekao, doduše daleko primjerenije, iako prostorno još uvijek nedostatne, uvjete za obavljanje svoje djelatnosti, ali nije stekao suvlasnički status, pa su tako njegova prava na korištenje i raspolaganje prostorom ostala nezaštićena.

³⁰ – Zbor radnih ljudi Odjela za povijest umjetnosti 17. srpnja 1991. prihvaća prijedlog i donosi jednoglasnu Odluku o razdvajanju od Instituta za povijesne znanosti i osnivanju samostalnog Instituta. Na sjednici održanoj dan kasnije, 18. srpnja 1991. Savjet Odjela potvrđuje Odluku Zbora radnih ljudi te prihvaća *Studiju opravdanosti* osnivanja Instituta za povijest umjetnosti. Nakon toga pokrenut je postupak za osnivanje na Ministarstvu znanosti i tehnologije i Sveučilištu u Zagrebu.

– Rješenjem Ministarstva znanosti i tehnologije od 1. listopada 1991. godine provedeno je razdvajanje i osnivanje samostalnog Instituta za povijest umjetnosti, kojemu je do 1992. ostao pridružen Odjel za arheologiju.

– Skupština Sveučilišta u Zagrebu donosi Odluku o sveučilišnom statusu Instituta za povijest umjetnosti Sveučilišta u Zagrebu.

³¹ »Institut za povijest umjetnosti – studija opravdanosti«, u srpnju 1991. izrađena kao prilog zahtjevu za osnivanjem samostalnog Instituta za povijest umjetnosti (Arhiva Instituta, ur. br. 446/1991)

³² Novoosnovani Institut za povijest umjetnosti upisan je 24. rujna 1991. u registar znanstvenoistraživačkih organizacija Ministarstva znanosti i tehnologije pod rednim brojem 20 u području povijesnih znanosti.

³³ Vidi bilj. 29.

³⁴ Zakon o pučkim otvorenim učilištima, članak 4. stavak 3. (Narodne novine br. 54 od 27. svibnja 1997.).

³⁵ Ustavni sud Republike Hrvatske na sjednici od 29. rujna 1999. donosi Odluku kojom se ukida odredba članka 3. stavka 4. Zakona o pučkim otvorenim učilištima.

³⁶ Pismo saveznom sekretaru za narodnu obranu upućeno 1. kolovoza 1991. objavljeno je zajedno s odgovorom u *Radovima Instituta za povijest umjetnosti* 1993., 71/1, str. 100.

³⁷ Poseban broj časopisa *Radovi Instituta za povijest umjetnosti* (1993, 17/1) posvećen »Spomenicima u ratu«, pod naslovom *Iz ratnog dnevnika* donosi svojevrsnu kroniku djelovanja Instituta i njegovih suradnika na širenju istine o ratu u Hrvatskoj. Tu su objavljena i komentirana gotovo sva pisma i apeli upućeni međunarodnim stručnim asocijacijama, rezolucije i deklaracije o Hrvatskoj i ratu u Hrvatskoj, koje su donesene posredovanjem Instituta.

³⁸ Vidi: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 1993., 17/1, str. 115.

³⁹ Isto, str. 116.

⁴⁰ Godine 1991., u jeku najžešćeg rata u Hrvatskoj, održana je Generalna skupština ECOVAST-a (Europskog savjeta za sela i male gradove) u francuskom gradu Niederborn-les-Bains (8.-11. studenoga 1991.), na kojoj je pod posebnom točkom održana "Rasprava o Hrvatskoj". Kao rezultat rasprave donesena je »Rezolucija o Hrvatskoj« (9. studenoga 1991). Objavljeno u: *Radovi Instituta za povijest umjetnosti*, 1993, 17/1, str. 117.

⁴¹ Zakon o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti, "Narodne novine" br. 96/1993, a pročišćeni tekst Zakona objavljen je u "Narodnim novinama" br. 59/1996. (17. 7. 1996.)

⁴² – Izložbu »Sveti trag – Devetsto godina umjetnosti Zagrebačke nadbiskupije«, Muzej Mimara, 1994., koja je ostvarena u suorganizaciji Instituta, Zagrebačke nadbiskupije i Muzeja Mimara, realizirali su stručno i znanstveno po tematskim dionicama sljedeći stalni i vanjski suradnici na programu Instituta, povjesničari umjetnosti: Anđelko Badurina, Doris Baričević, Đurđica Cvitanović, Željka Čorak, Lelja Dobronić, Jelena Ivoš, Ivo Lentić, Tugomir Lukšić, Olga Maruševski, Jagoda Meder, Marija Mirković, Milan Pelc, Tomislav Premerl, Ivanka Reberski, Mirjana Repanić-Braun, Josip Stošić, Nela Tarbuk, Žarka Vujić, Diana Vukičević-Samaržija, Franjo Šanjek, Danko Zelić, Andrej Žmegač; arhitekti: Davorin Stepinac, Marie Stepinac, Sanja Štok, Ivan Tenšek, Ivana Valjato Vrus te fotograf Krešimir Tadić.

– U relizaciji izložbe »Mir i dobro – umjetničko i kulturno nasljeđe Hrvatske franjevačke provincije sv. Ćirila i Metoda«, koja je ostvarena u suorganizaciji Instituta, Hrvatske franjevačke provincije i Galerije Klovićevi dvori, sudjelovali su autorskom obradom pojedinih tematskih jedinica sljedeći vanjski i stalni suradnici na programu Instituta, povjesničari umjetnosti: Doris Baričević, Đurđica Cvitanović, Katarina Horvat-Levaj, Jelena Ivoš, Ivo Lentić, Olga Maruševski, Marija Mirković, Milan Pelc, Ivanka Reberski, Mirjana Repanić-Braun, Nela Tarbuk, Diana Vukičević-Samaržija; arhitekti: Ivana Haničar-Buljan, Davorin Stepinac; fotograf: Milan Drmić.

⁴³ Vidi: Multimedijaska računalna aplikacija "Sveti trag", *Informatica museologica*, 1994, 25/1-4, 84-86.

⁴⁴ Znanstvenici Instituta sudjeluju u redovnoj nastavi drugog stupnja na različitim fakultetima i akademijama: dr. Tonko Maroević predaje na Akademiji za dramsku umjetnost u Zagrebu, dr. Milan Pelc predaje na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, dr. Marija Stagličić i dr. Radoslav Tomić predaju na Filozofskom fakultetu u Zadru, dr. Diana Vukičević-Samaržija predaje na Hrvatskim studijima; dr. Ljiljana Kolešnik predaje na Centru za ženske studije.

U poslijediplomskoj nastavi Odsjeka za povijest umjetnosti sudjeluju: dr. Željka Čorak, dr. Tonko Maroević, dr. Diana Vukičević-Samaržija, dr. Mirjana Repanić-Braun, dr. Darja Radović Mahečić, dr. Katarina Horvat-Levaj, dr. Ivanka Reberski.

INSTITUT ZA POVIJEST UMJETNOSTI
ČETRDESET GODINA POSLIJE

Ustroj i djelatnost

Nakon što je 1961. godine utemeljen na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, Institut za povijest umjetnosti prošao je tijekom svoje četrdesetogodišnje povijesti niz organizacijskih promjena, kao što je naprijed opširno prikazano. Danas je Institut javna znanstvena ustanova republičkog značaja, koji je status stekao 1993. godine zakonskom regulativom o znanstvenoistraživačkoj djelatnosti.

Od nekadašnje brojčano male središnje jezgre na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, oko koje su se okupljali istraživači iz cijele zemlje, Institut je narastao do ustanove sa 35 zaposlenika, od kojih je petnaest istraživača u znanstvenim zvanjima, sedam znanstvenih novaka, pet arhitekata i dva fotografa, koji svi sudjeluju u procesu znanstvenih istraživanja, dok ostali službenici obavljaju popratne stručne i administrativne poslove.

Kao središnja znanstvena ustanova za proučavanje nacionalne povijesno-umjetničke baštine, svojim programom ukupnih djelatnosti Institut nastavlja ispunjavati ciljeve i zadatke od primarnog interesa u svome znanstvenom polju, koji su mu bili zacrtani još od osnutka. U svojoj osnovnoj djelatnosti provodi temeljna i teorijska istraživanja, dokumentarno i interpretativno obrađuje, proučava i vrednuje umjetničko stvaralaštvo i baštinu na hrvatskome povijesnom i geografskom prostoru, obuhvaćajući u širem smislu sve grane likovnih umjetnosti, uključujući urbanizam i prostornu organizaciju. Istodobno s nacionalnom povijesnoumjetničkom materijom proučavaju se komparativne pojave i ličnosti izvan naših granica neposredno vezane uz povijest hrvatske umjetnosti svih povijesnih razdoblja.

Dugoročni program trajne znanstvene djelatnosti uključuje: izradu sinteznog pregleda »Povijest umjetnosti u Hrvatskoj«; pregleda »Umjetnička topografije Hrvatske«; sustavnu uspostavu temeljne znanstvene dokumentacije hrvatske povijesnoumjetničke baštine; prateću izdavačku djelatnost; usku suradnju u nastavi, poglavito na Poslijediplomskom studiju povijesti umjetnosti; sudjelovanje u zaštiti i obnovi spomenika kulture i prostornom planiranju te vrednovanje i javno predstavljanje naše umjetnosti u zemlji i svijetu.

Institutom upravlja *Upravno vijeće* sastavljeno od tri člana imenovana od Ministarstva znanosti i tehnologije, čiji je predsjednik prof. dr. Miljenko Jurković, a članovi (u zadnjem sastavu) akademik Vladimir Marković i dr. Diana Vukičević-Samaržija. Radom Instituta rukovodi *ravnatelj*, koju dužnost od 1991. godine vrši dr. Ivanka Reberski, uz pomoć voditelja Odjela stručnih službi mr. Davorina Stepinca i tajnice Instituta Lade Kavurić.

Usklađivanje cjelokupnog programa osnovne znanstvene i pratećih djelatnosti provodi ravnatelj u suradnji s voditeljima istraživačkih i ugovornih projekata i zadataka, urednika institutskih izdanja i drugih suradnika.

Programiranje i usmjeravanje osnovne znanstvene djelatnosti povjereno je *Znanstvenom vijeću*, sastavljenom od znanstvenika i predstavnika istraživača i stručnih

službi, na čelu s dugogodišnjim predsjednikom Znanstvenog vijeća dr. Tonkom Maroevićem.

Rad Instituta ustrojen je u dva odjela: Znanstvenoistraživačkom odjelu i Odjelu stručnih službi.

Znanstvenoistraživački odjel

Temeljni program znanstvenih istraživanja organizira se i ostvaruje u *Znanstveno-istraživačkom odjelu*. Sastoji se od istraživačkih jedinica koje odgovaraju tematskim skupinama programa (projektima), a unutar njih formiraju se istraživačke ekipe po srodnosti proučavanih područja, koje koordinira voditelj projekta. Rad pojedinih znanstvenika i istraživača odvija se po istraživačkim projektima i drugim znanstvenim i stručnim vanjskim ugovornim i internim zadacima. Iako svaki istraživač individualno obrađuje svoj tematski segment ili problem, opća tendencija vodi prema ekipnom radu na zaokruživanju pojedinih neistraženih poglavlja naše umjetnosti. Stoga su i istraživački projekti već tradicionalno okupljeni oko širih tematskih i stilsko-vremenskih dionica, obuhvaćajući na taj način širok raspon umjetničkog stvaralaštva od ranoga srednjeg vijeka do suvremene likovne prakse. Sukladno tomu planiraju se i popunjavaju mladim istraživačima deficitarna specijalistička područja koja u Institutu nisu dovoljno zastupljena. Kao i u prethodnim razdobljima, samo u mnogo manjem broju, na projektima sudjeluju i vanjski suradnici.

Trajni znanstvenoistraživački program nosi naslov »Umjetnička baština i umjetnička topografija Hrvatske«. Cilj mu je u dogledno vrijeme dati zaokruženi pregled povijesnog razvoja hrvatske umjetnosti po stilskim razdobljima i epohama, i drugo, topografski pregled rasprostranjenosti umjetničkog naslijeđa na hrvatskome geografskom prostoru po regijama i naseljima.

Trenutačno se u Institutu vrše znanstvena istraživanja na osam projekata ugovorenih s Ministarstvom znanosti i tehnologije te upravo prijavljenih za kontinuirani nastavak, i to:

1. *Umjetnička baština od antike do novoga vijeka*, projekt vodi dr. Diana Vukičević-Samaržija;
2. *Graditeljska baština od 16. do 19. stoljeća*, projekt vodi dr. Katarina Horvat-Levaj;
3. *Graditeljska baština od 19. do 21. stoljeća*, projekt vodi dr. Darja Radović Mahečić;
4. *Tendencije i pojave u hrvatskoj likovnoj umjetnosti od kraja 19. do 21. stoljeća*, projekt vodi dr. Ivanka Reberski;
5. *Vizualne komunikacije - povijest i teorija*, projekt vodi dr. Milan Pelc;
6. *Likovna umjetnost sjeverne Hrvatske od 17. do 19. stoljeća u srednjoeuropskom kontekstu*, projekt vodi dr. Mirjana Repanić-Braun,
7. *Slikarstvo i kiparstvo od 16. do 19. stoljeća u jadranskoj Hrvatskoj*, projekt vodi dr. Radoslav Tomić;
8. *Graditeljstvo i inventar od 16. do 19. stoljeća u Dalmaciji*, projekt vodi dr. Marija Stagličić.

Izrada *umjetničke topografije* planira se na razini cjelokupnog programa trajne istraživačke djelatnosti. U njezinoj realizaciji sudjeluju po sekcijama i regijama znanstvenici i istraživači sa svih projekata, koji obrađuju spomeničko naslijeđe i umjetnički inventar, a jednako se intenzivno u obradu spomenika i umjetnina na određenom terenu uključuju odgovarajuće stručne službe, osobito se to odnosi na arhitektonsku i fotografsku službu. U složenijim terenskim istraživanjima na dokumentarnoj obradi, kao što je upravo rad na umjetničkoj topografiji spomenika ili analizi povijesnih jezgri naselja, prema potrebi, sudjeluju vanjski suradnici i studenti povijesti umjetnosti i arhitekture.

Rezultati istraživanja promptno se objavljuju u časopisima i ostalim edicijama Instituta, a prikupljana i na terenu novoizrađena dokumentarna građa (nacrti, karte, fotografije i dr.) arhivira se u fototečnu ili planotečnu dokumentaciju na pohranu i daljnje korištenje.

Odjel stručnih službi dijeli se na stručno-tehničke i upravno-administrativne službe. Stručno-tehnička služba daje stručnu i infrastruktumu podršku za izvršenje temeljnog znanstvenog programa Instituta i jednim svojim dijelom, ponajprije radom arhitekata i fotografa, sudjeluje u istraživačkom procesu. Sastoji se od: *arhitektonske službe* (voditelj Ivan Tenšek), *fotografske službe* (voditelj Milan Drmić), *informacijsko-dokumentacijske službe* (voditeljica Marinka Fruk), *bibliotečne i arhivske službe* (voditeljica Ljiljanka Cibanić). Unutar njih uspostavljeni su stručno vođeni i sistematizirani knjižni i temeljni dokumentacijski fondovi: knjižnica s arhivskom građom i knjižnim donacijama, planoteka te fototeka s foto-arhivima.